

GÖK SANCAK / KOK ASABA (1989) *Tügölbay Sıdıkbekov (1912–1997)*

Kaynaklar:

Sydykbekov, T. (2015). *Kök Asaba*. İmak Ofset. Retrieved from https://new.bizdin.kg/media/books/KOK-ASABA_hcRaLiK.pdf

GENEL BİLGİ

Yazar

Tügölbay Sıdıkbekov (1912–1997), günümüzde Kırgızistan'ın Issık-Göl bölgesinde yer alan Keng-Suu köyünde dünyaya gelmiş Kırgız bir yazardır. Kesin doğum tarihi bilinmediğinden, daha sonra kızı tarafından rastgele bir tarihin seçildiği bir aile geleneği aracılığıyla 14 Mayıs'ı doğum günü olarak kabul etmiştir.

1928-1931 yılları arasında Frunze'deki (günümüzdeki adıyla Bişkek) Tarım Teknik Okulu'nda, daha sonra ise Türkmenistan'ın başkenti Aşkabat'ta bulunan Orta Asya Veteriner Enstitüsü'nde eğitim almıştır. Leninci Gençlik (Leninçil Caş) gazetesinde çalışmış (1931–1936), Kırgızistan Yazarlar Birliği'nde danışmanlık görevinde bulunmuş (1937–1947) ve Kırgız Devlet Yayınevi'nde (Kırgızmambas) editörlük yapmıştır (1949–1951).

Sovyet döneminde "milliyetçi yazar" olarak damgalanmış olsa da, daha önce almış olduğu Stalin Ödülü, kendisine yönelik siyasi baskıların sınırlı kalmasını sağlamıştır. Kırgız tarihinin nesnel bir şekilde incelenmesini desteklemiş, Kırgız dilinin gelişimine katkıda bulunmuş ve resmî aksaklıkları açıkça eleştirmiştir. Bu duruşu, bazı araştırmacıların onu "Sovyet dönemi Kırgız muhalifi" olarak nitelendirmesine yol açmıştır.

Yaklaşık yetmiş yıl boyunca Kırgız edebiyatının en önemli figürlerinden biri olmaya devam eden Sıdıkbekov, 19 Temmuz 1997'de Bişkek'te hayatını kaybetmiştir.

Edebî Kariyeri

Tügölbay Sıdıkbekov edebiyat hayatına şair olarak başlamıştır. İlk şiirlerinden biri olan *Bunlar Kim? (Bular Kimder?)*, 1 Mayıs 1930 tarihinde *Leninci Gençlik (Leninçil Caş)* gazetesinde yayımlanmıştır. Kısa bir süre sonra kaleme aldığı *Yaşlı Komuzcu (Çal Komuzçu)* adlı şiiri ise *Hücum (Çabuul)* dergisinde yer almıştır. İlk şiir kitabı *Mücadele (Küröş)* 1933 yılında yayımlanmış, bunu *Kahramanlar (Baatırlar)*, 1936) ve *Şair-Bülbül (Akın-Bülbül)*, 1938) izlemiştir. Aynı dönemde yazar, nesir alanında da eserler vermeye başlamıştır.

Kendi kuşağındaki birçok yazar gibi Sıdıkbekov'un ilk dönem eserleri de Kırgız toplumunda yeni sosyalist düzenin kurulmasıyla ortaya çıkan toplumsal değişimleri, emek hayatını ve dönüşen sosyal ilişkileri konu edinmiştir.

1937-1938 yıllarında iki cilt hâlinde yayımlanan *Keng-Suu (Keng-Suu)*, Kırgız edebiyatının ilk romanlarından biri kabul edilmektedir. Yazar, 1950'li yıllarda bu eseri yeniden gözden geçirmiş ve romanı 1955 ile 1958 yıllarında *Dağlar Arasında (Too Arasında)* adıyla tekrar yayımlamıştır.

Bu dönemde ayrıca *Şair-Bülbül (Akın-Bülbül)*, 1938), *Ala-Too'dan Yedi Kişi (Ala-Toodon Cetöö)*, 1939), *Gece Bekçisinden Haber (Tün Carçısınan Kabar)*, 1939) ve manzum masal türündeki *Açgözlü Baba (Aç Köz Ata)*, 1940) adlı eserlerini kaleme almıştır.

Savaş Günlerinde (Soguş Kündöründö, 1943) adlı öykü derlemesinde, İkinci Dünya Savaşı yıllarında toplumda öne çıkan dayanışma ve vatanseverlik temalarını işlemiştir.

Yazarın 1938-1940 yılları arasında kaleme aldığı ve 1946 yılında yayımlanan *Temir (Temir)* adlı romanı ise Güney Kırgızistan'da Sovyet iktidarının kuruluş sürecini konu almaktadır.

Sıdıkbekov'un edebî kariyerindeki önemli dönüm noktalarından biri *Bizim Zamanımızın İnsanları (Bizdin Zamandın Kişileri, 1948)* adlı romanıdır. Eser ilk olarak *Sovyet Kırgızistanı (Sovettik Kırgızstan, günümüzdeki adıyla Ala-Too)* dergisinde yayımlanmış, daha sonra Moskova'da Rusça olarak basılmıştır. Roman, 1949 yılında Stalin Ödülü'ne layık görülmüş ve yazarı Kırgız edebiyatının önde gelen isimleri arasına taşımıştır.

Savaş sonrasında çocuk edebiyatına yönelen Sıdıkbekov, *Dağ Çocukları (Too Baldarı, 1953)* adlı eserini yayımlamıştır. Daha sonraki yıllarda ise en önemli eserlerinden biri olan *Kadınlar (Zayıptar)* romanını kaleme almıştır. Romanın ilk bölümü *Batırına (Batırına)* 1962 yılında yayımlanmış, ikinci bölüm *Geçit (Aşuu)* ile birlikte eserin tam metni 1966 yılında okuyucuyla buluşmuştur.

Yazarın sonraki eserleri arasında gençlik temasını işleyen *Akranlar (Kurbular)*, *İtiraf (Sır Açuu, 1977)* ve *Dağlar Arasında (Too Arasında)* romanındaki karakterlerden birinin hikâyesini sürdüren *Yımanbay'ın Karakteri (Yımanbay Peyili, 1980)* yer almaktadır.

Sıdıkbekov, yaşamının son dönemlerinde kaleme aldığı otobiyografik eserlerinde kendi hayatına ve tecrübelerine yer vermiştir. Bu kapsamda *Yol (Col, 1982)* ve *Dağ Geçitlerinde (Bel-Beleste, 1996)* adlı eserleri, yazarın yaşamına ışık tutan önemli kaynaklar arasında kabul edilmektedir.

Eser

Eser kitap olarak yalnızca bir kez yayımlandı. Perestroika döneminde, 1989 yılında *Adabiyat* yayınevi tarafından 35.000 adet basılan roman, kısa sürede halk arasında geniş çapta yayıldı.

Arka Plan

Roman tarihi kaynaklara dayanmaktadır. Özellikle 6.–8. Yüzyıl Göktürk döneminde Yenisey Kırgızlarının yaşamını canlı bir şekilde yansıtmayı nedeniyle Türk edebiyatında önemli bir değere sahiptir. Hikâye, Orhun-Yenisey yazıtları, sözlü soyağaçları, efsaneler ve Manas destanından alınan unsurlar gibi çeşitli malzemelerden yararlanılarak oluşturulmuştur.

KIŞILAR

Er-Kişi — Caş Tegin'in cesur savaşçısı ve bilge rehberi.

Caş Tegin / Baş Tegin — Üzgün bir çocuktan güçlü bir lidere dönüşen ana kahraman.

Adıltay Aco — Kırgız boylarını birlik içinde tutmak isteyen bilge hükümdar.

Saykal Ana — Halkı savaşa hazırlamaya yardımcı olan güçlü kadın lider.

Talmyz — Esir düşen Kırgızları kurtaran cesur kadın savaşçı.

Elteres — tarihte İltiş Kağan adıyla bilinen, asıl adı Kutluk (Kutluğ) olan büyük bir Türk hükümdarıdır.

Döö-ake — Savaş meydanındaki gücüyle tanınan çok kuvvetli savaşçı.

Şer — Efsanevi bir kahraman, cesaret ve geleneğin sembolü.

Aruuke — Aileyi ve kültürel birliği temsil eden, Şer'in asil kızı.

Er Kulçur — Caş Tegin'in halkını savunurken şehit düşen kahraman babası.

Bars, Colbors, Aguul, Bozuul — Er-Kişi tarafından eğitilen genç savaşçılar.

Umay Ene — Dualar eden ve manevî rehberlik sunan bilge ana.

ÖZET

Bu roman, Kırgız halkının savaşçılar, liderler ve çetin sınavlarla dolu, nesiller boyunca süren yolculuğunu anlatır. Hikâye, kahraman babası Er Kulçur'un mezarından alınan kutsal toprağı tadan genç Caş Tegin ile başlar. Bilge ihtiyar Er-Kişi tarafından yetiştirilen Caş Tegin, babasının cesaret ve görev yolunu takip etmeye hazırlanır. Geleneklerin rehberliğinde at binmeyi, demirciliği ve savaşçı disiplinini öğrenir.

Adıltay Aco'nun liderliğinde kırk Kırgız boyu, birliklerini korumak için mücadele eder. Komutanlar Erdene ve Urdana, kendi soydaşlarına saldırarak boy yasasını çiğnediklerinde, düzeni yeniden sağlamak amacıyla cezalandırılırlar. Er-Kişi ise bozkırları dolaşarak genç savaşçılara bilgeliği, barışı ve kılıçtan üstün olan sözün gücünü öğretir. Sık sık düşmanları onur, gelenek ve ritüeller aracılığıyla barıştırır.

Saykal, Talmız ve Aruuke gibi kahraman kadınlar; esirleri kurtararak ve direnişe öncülük ederek güçlü savunucular olarak öne çıkarlar. Tabgaçlara, yani Çinlilere, ve Doğu Göktürk Kağanı Elteres'e karşı verilen savaşlarda strateji, hile ve fedakârlık iç içe geçer. Oğuz Kağan gibi efsanevi figürler ise savaşçılara ilham verir.

Sonsuz savaşlar, Tengri'ye sunulan ritüeller ve bilgelerin hikmetleri sayesinde Kırgızlar birliklerini ve kimliklerini korurlar. Nihayetinde Er-Kişi, savaşın zulmü üzerine derin düşüncelere dalar ve gerçek gücün şefkatte, bilgelikte ve geçmişin unutmamakta yattığını keşfeder.

OLAYLAR

Birinci Bölüm

Er-Kişi ve Er-Külçur'un Ölümünden Sonra Caş-Tegin

Babanın Mezarı Başında Verilen Söz Genç bir çocuk, babasının mezarı başında sessizce dururken yaşlı Er-Kişi mezarın kutsal toprağından bir avuç alıp dikkatlice çocuğun ağızına koydu. Ona, bu toprağın halkı uğruna can veren kahraman babasının yattığı yerden alındığını söyledi. Çocuk derin bir üzüntü hissetse de ağlamadı. Cesaretin, görevin ve babasının ruhuyla olan bağının simgesi olarak toprağı yuttu. Ardından Er-Kişi, kalan toprağı küçük bir keseye koyarak çocuğun boynuna astı ve onu kutsadı. Çocuğı atın üzerine bindirip korkmamasını ve babasının izinden gitmesini öğütledi. Birlikte uzaklaşırken çocuk artık daha güçlü ve kendinden emin görünüyordu; babasının hatırasını ve mirasını kalbinde taşıyordu.

Er-Kişi'nin Umudu Er-Kişi, genç oğlan Caş-Tegin'e bakarken halkını korumak için savaşan yiğitleri hatırladı. Oğlanın babası da genç yaşta insanlara önderlik eden ve hayatını vatanını savunmaya adanmış cesur bir savaşçıydı. Er-Kişi, oğlanın da bir gün babası gibi cesur ve onurlu bir insana dönüşmesini umuyordu. Bozkır boyunca at sürerken ona korkusuz ve güçlü olması gerektiğini öğütledi. Caş-Tegin, atının üzerinde gururla otururken yavaş yavaş kendine güven kazandı. Er-Kişi, kutsal toprakların ve ataların ruhlarının onları izlediğine inanıyordu. Ona göre her oğlan küçük yaşlardan itibaren cesaret, dayanıklılık, sadakat ve halkına karşı derin bir sorumluluk duygusuyla yetiştirilmeliydi.

Er-Kişi ve Genç Varis Er-Kişi, bir demircinin oğlu olarak çocukluğundan beri güç ve cesarete hayranlık duymuştu. Bir savaşçının atını kanatları gibi gördüğüne ve cesaretin en büyük erdem olduğuna inanırdı. Genç Jash-Tegin'in arkasından ilerlerken ona gururla bakıyordu. Babasının mezarından toprak tattıktan sonra Jash-Tegin kendini daha güçlü ve kendinden emin hissetti; babasının ruhunu ve gücünü aldığını düşünüyordu. Köylerden geçerken insanlar onu saygıyla karşılıyor, ölen bir kahramanın oğlu olduğunu fark ediyorlardı. Herkes onun büyüüp halkını koruyacak cesur bir lider olmasını umut ediyordu.

Caş-Tegin'in Köyden Geçiş Caş-Tegin atı üzerinde arkasına bakmadan ilerledi. Yoldaki insanlar ona ve Er-Kişi'ye seslenerek hayır dileklerinde bulundu ve cesaretlerini övdüler. Caş-Tegin durmadan yoluna devam etti, sanki kaderi tarafından yönlendiriliyordu. Arkasında Er-Kişi yüksek sesle göklerden ve yerden bereket ve koruma diledi. Köylüler onları izlemek için dışarı çıktı. "Biz hayvanlara bakarız," "tarlada ekin biçeriz," "demir döveriz," dediler; savaşçılar ise cephede savaştaydı. Buna rağmen herkes durup onları izledi. Köpeklerin havlaması bile kesildi. Caş-Tegin ufka doğru ilerlemeye devam etti, korkusuz ve kararlıydı; Er-Kişi ise onun arkasından onu koruyarak ilerliyordu.

Bayrakların Altında Toplanış Nehrin iki yakasında insanlar heyecanla toplanmıştı. Yaşlılar önde duruyor, mızrak tutuyor ve farklı renklerdeki (mavi, beyaz, yeşil ve kırmızı) kabile bayraklarını sallıyordu. Bayraklar birlik, onur ve zaferi temsil ediyordu. Kabile lideri mızrağını kaldırdı ve halkını savaşa hazırlanmak için ata binmeye çağırırdı. Erkekler, kadınlar ve çocuklar güçlü seslerle savaşa hazır olduklarını söylediler. Geniş nehrin ötesinde düzenli şekilde yerleştirilmiş beyaz evlerden oluşan büyük bir

köy vardı. Her şey sakın görünüyordu, ancak insanlar savaşa hazırды. Her yönden yükselen seslerle kabileler birleşiyor, açık gökyüzü altında topraklarını savunmak ve zafer kazanmak için hazırlanıyordu.

Er-Külçur'un Vasiyeti ve Mirası Er-Külçur savaşta halkını Çin ordusuna (Tâbgaçlara) karşı savundu. Beş gün beş gece süren büyük çarpışmalardan sonra düşman geri çekildi, fakat Er-Külçur ağır yaralandı. Yarası iyileşmedi ve gücü giderek azaldı. Yeni yıl başladığında yakınlarını ve halkını yanına çağırdı. Zayıf olmasına rağmen gözleri kararlıydı. Gençliğinde halkını büyüttüğünü ve birçok boyu birleştirmek istediğini söyledi. Mezarı için balbal taşlarının dikilmesini ve sözlerinin unutulmamasını istedi. "Açlıkta tok olmayı, toklukta açlığı unutmayın, birlik olun," dedi. Vasiyetini tamamladıktan sonra gözlerini yumdu. Onun ölümünden sonra halk onu unutmadı. Oğlu Caş-Tegin büyürken babasının cesaretini, adaletini ve liderliğini örnek alarak yoluna devam etti.

Kaderin Şahini Er-Kulçur'un beyaz otağında yaşlılar sessizce toplanmış, halk kutsal bir işareti bekliyordu. Torunu Caş-Tegin at üzerinde yaklaştı, Adıltay Ajo ise Gök Tanrı'dan bir işaret için dua ediyordu. Bir şahinin gelip çocuğun gelecekteki liderliğini onaylamasını umuyordu. Şahin salındığında otağın üzerinde daireler çizdi ve aniden Caş-Tegin'in eline kondu. Halk sevinçle bunun ilahi bir işaret olduğunu düşündü.

Fakat şahin kısa süre sonra çırpınarak düştü ve ortamı korku sardı. Bir an her şey sessizliğe büründü, kader belirsizleşti. Ardından umut yeniden doğdu ve işaretin gerçek olduğu söylendi. O anda Er-Kulçur öne çıktı ve çocuğu kucağına alarak onu cesaretin, birliğin ve liderliğin gelecekteki temsilcisi olarak kabul etti.

Genç Atlı'nın Geçmişi Caş-Tegin, atalarından gelen gelenekler içinde büyür; güç, cesaret ve at binme yaşamın merkezindedir. Küçük yaşlardan itibaren gerçek bir atlı olması için eğitilir. Yaşlılar ona gerçek bir savaşçının eyer üzerinde uyuması gerektiğini ve zorluklardan korkmaması gerektiğini söyler.

Başta zorlanır ve at binmeyi öğrenirken sık sık düşer. Çevresindekiler bazen ona şüpheyile baksa da o kararlılıkla çalışmaya devam eder. Kahraman ataların hikâyeleri onu daha da güçlendirir. Vahşi atları kontrol etmeyi ve korkuya yenilmemeyi öğrenir. Zamanla cesur ve yetenekli bir genç biniciye dönüşür; halkının sert geçmişi onu şekillendirir.

Kömür ve Demir Öğretisi Er-Kişi, atlıların yanına sade kıyafetlerle geldi. Üzerinde eski bir kürk, keçe bir kalpak ve yıpranmış bir at vardı. O ve genç Tegin ormana gidip odun keserek kömür hazırladılar. Er-Kişi, savaşçıların eskiden kendi silahlarını kendilerinin yaptığını anlattı. Kömürün demiri kızdırdığını, demirin güçlendiğini ve silahın insanın kendi emeğiyle oluştuğunu söyledi. Tegin, bir savaşçının becerikli ve kendine yeterli olması gerektiğini öğrendi. Birlikte çalışarak ağaç kestiler ve kömür yaktılar. Tegin yoruldu ama Er-Kişi yorulmadı. Sonunda Tegin, gücün emek ve öğrenmeyle geldiğini anladı.

Er-Kişi'nin Dersi Er-Kişi, genç Tegin'e ormanda kömür yakmayı ve demiri işleme bilgisini öğretir. Ona göre savaşçılar kendi silahını kendisi yapmalıdır. Kömür demiri kızdırır, demir güçlenir ve emekle şekillenir. Ormanda birlikte ağaç kesip kömür üretirler. Tegin yorulsa da Er-Kişi yorulmaz ve sabırla çalışmayı gösterir. Doğanın, orman ruhlarının ve hayvanların da birer koruyucusu vardır. İnsanlar ihtiyacından fazlasını alırsa doğa öfkelenir ve onu cezalandırır. Tegin, gücün yalnızca fiziksel olmadığını, bilgi ve emekle oluştuğunu öğrenir. Sonunda savaşçıların hem üretici hem koruyucu olması gerektiğini anlar ve ustasının yolunu izlemeye başlar. Bu hikâye, emeğin, doğaya saygının ve bağımsızlığın önemini vurgulayan bir öğretilerdir. Er-Kişi bilge bir ustadır rehber olur

Gücün Dövülmesi Yedi yaşına gelmiş bir boğa kurban edilir ve boynuzları Zengi-Baba'ya adak olarak huş ağacına yerleştirilir. Öküz derisinden yapılmış körüklerle güçlü demirciler ateşi harlar ve kömürü kor haline getirir. Demir parçaları yavaş yavaş kızarır ve kılıç, balta gibi silahlara dönüşür. Genç Tegin bu süreçte demiri dövmeyi ve emekle güç kazanmayı öğrenir. Er-Kişi hiç yorulmaz ve ona hem işte hem bilgide rehberlik eder. Günler süren dövmeden sonra dinlenir, şölen yapar ve köylerine aletlerle birlikte dönerler. Bu hikâye, disiplinin, emeğin ve geleneğin hem demiri hem de insanı nasıl dönüştürdüğünü gösterir.

Adıltay Aco'nun Hükmü ve Er-Kişi'nin Yolculuğu

Adıltay Aco – Savaş Meclisi ve Birliğin Parçalanması Bir baskın yapılacağı haberi yayılır ve savaşçılar savaşa hazırlanmaya başlar. Ancak kimin emir vereceği konusunda anlaşmazlık çıkar. Bazıları yalnızca hanın komuta etmesi gerektiğini savunurken, diğerleri güçlü komutanlar Erdene ve Urdana'yı izler. Kibirli ve hırslı olan bu iki komutan, hanla danışmadan birliklerini yönetir. İzgil boyuna, onları düşman sanarak saldırırlar ve büyük yıkım ile acıya neden olurlar. Zenginlik ve esir elde etseler de halk arasındaki birliği bozarlar. Adıltay Aco, komutanlarının bencil davrandığını ve bilgeliği göz ardı ettiğini görerek hayal kırıklığına uğrar. Bir zamanlar birleşik olan boylar zayıflamaya başlar. Bu metin, gururun ve bölünmüşlüğün güçlü bir toplumu bile nasıl zayıflatabileceğini gösterir.

Adıltay Aco: Adalet, Birlik ve İki Alpin Düşüşü Ajo ve meclisi, iki komutanın suçlu olduğuna ve cezalandırılması gerektiğine karar verir. Daha önceki birlik ortamına rağmen Erdene ve Urdana silahsızlandırılır ve kendi halklarına karşı çıktıkları için suçlu ilan edilir. Aco, kırk uruğun birliğinin kutsal olduğunu ve iç çatışmanın dış düşmanları güçlendirdiğini vurgular. Güçlü savaşçılar bile ortak yasalara uymak zorundadır. Suçlular kaderlerini kabul eder; “kahramanlık” statüleri ellerinden alınır ve halkın önünde aşağılanırlar. Biri umutsuzluğa, diğeri sürgün benzeri bir utanca düşer. Halk, birliği bozan kahramanların aslında “diri ölümler”e dönüştüğünü kabul eder.

Adıltay Aco: Liderliğin Yükü Adıltay Ajo, genç prens Yaş-Teğ'in'i dinler. Yaş-Teğ'in, Er-Kişi adlı savaşçıyı över ve savaşta şan kazanmayı arzular. Ona göre gerçek liderliği belirleyen şey cesaret ve güçtür; Erdene ve Urdana'yı da kahramanlığın örneği olarak görür. Ancak Adıltay Aco, kontrolsüz cesaretin düzeni bozacağını ve boylar arasındaki birliği zayıflatacağını söyler. Ona göre bilgelik, ölçülülük ve siyasi denge kaba kuvvetten daha önemlidir. Aco, iç çekişmelerin toplumu zayıflatıp dış tehlikelere açık hâle getirdiğini vurgular. Komşu güçlerden gelen tehditleri hatırlatarak, halkı ancak disiplinli bir yönetim ve birlik içinde olmanın koruyabileceğini ifade eder.

Ebedi Rüzgârın Fısıltıları Yaşlı adam, genci bozkır boyunca yönlendirdi; burada kadim taşlar ataların hikâyelerini fısıldıyordu. “Gölgeler ayı kucakladığı yerde yol kıvrılır,” diye mırıldandı, uzaklarda sisle örtülmüş zirveleri işaret ederek. Genç, rüzgârın ilahisinde gizlenen anlamları hissederek dikkatle dinledi. “Her adım kaderi şekillendirir,” dedi yaşlı adam, “ama yavaş yürü—ruhlar aceleyi hisseder.” Gökyüzünde dönen kuzgunlar çığlıklarıyla ufka gizli mesajlar taşıyordu. Birlikte vadilerden geçtiler; nehirlere unutulmuş kralları anlatıyor, rüzgâr taşların arasından eski zamanların sesini taşıyordu. Güneş alçaldıkça ışıklar soldu, alacakaranlık bozkırı sardı ve yıldızlar gökyüzünde saçılmış inci taneleri gibi belirdi. Yaşlı adam son kez konuştu: “Unutma, yıldızlar kâtiptir; ışıkları görünmeyen yolları haritalar ve insanın kaderini gökyüzüne yazar.”

Ebedi Göğün Altındaki Yankılar Şafak vakti, külle kaplı düzlüklerde ateşler titriyordu; dumanlar kehribar renkli gökyüzüne doğru kıvrılarak yükseliyordu. Yaşlı adam gence bir davul verdi; derisi yaşamın nabızı gibi gerilmişti. “Yolunu kaybettiğinde buna vur,” dedi, “ve dinle—atalar onun sesiyle konuşur.” Genç davulu çaldığında titreşimler havayı doldurdu ve gözlerinin önünde görüntüler belirdi: fırtına içinde ilerleyen bir atlı, gecenin derinliğinde uluyan bir kurt. Yaşlı adam, “Karanlıktan korkma,” dedi, “çünkü gölgeler yalnızca tehlikeyi değil, gizli bilgeliği de saklar.” Bir taş kemerin altında yolları ayrıldı. Genç, tüylerle süslenmiş bir tılsımı elinde sımsıkı tuttu. Yaşlı adam ise fundalıklara doğru kaybolurken son kez seslendi: “Toprağın göğe çatladığı yeri ara; Tengri'nin nefesi yürünmemiş yollarda dolaşır.” Rüzgâr, onların bağına taşıyarak geçmiş ile geleceği birbirine karıştırdı.

Er-Kishi ve Teke: Vahşi Doğada Merhamet, Onur ve Hayatta Kalma Er-Kishi ve Teke, nehirlere, sazlıklar ve vahşi hayvanlarla dolu geniş ve dağlık bir coğrafyada avlanmaktadır. Bu sırada geyikler ile yırtıcılar arasında geçen kaotik bir kovalamacaya tanık olurlar. Daha sonra, bir yaban domuzu ile yaşanan mücadele sırasında yaralanmış bir avcıya, Teke'ye rastlarlar. Er-Kishi, onu orada bırakmayıp yardım etmeye karar verir; merhamet gösterir, hayatta kalması için yol gösterir, yaralarını diker ve doğanın acımasızlığı, şiddetin döngüsü ile savaşçı kültüründe onur, affetme ve direnç gibi değerler üzerine düşünür. Bu süreçte Teke, geçmişteki düşmanlığını fark eder ve olası bir ölüm ya da iyileşme süreci öncesinde merhamet ve uzlaşma arayışına girer; böylece hem bir anlayış hem de içsel bir dönüşüm ortaya çıkar.

Teke ve Er-Kişi: Uzlaşma ve Yola Çıkış Topluluk ağır bir sessizlik içindeydi. Er-Kişi elini kaldırıp oturmalarını istedi ve konuşmaya başladı: “Teke, beni düşman sayma. Düşman değilim; senin halkına da yabancı değilim. Savaşta kan dökülür, bir ok beni yaraladı diye kin tutulmaz. Eski bir çatışmanın öcünü alıp burada bulunan halkını üzmeyeceğim. Ata töresine saygı duyuyorum. Ak koç kesilsin, ak ulak kurban edilsin. Teke ile biz kanımızdan içerek, göğüs göğüse gelip dost olalım.” Koç kesildi, yemekler pişti. Topluluk yedikten sonra Teke ayağa kalktı ve Er-Kişi ile kucaklaşıp barıştılar, kalpleri bir oldu. Uzaklaşırken herkes onları izledi, doğa sessizliğe büründü, eski düşmanlık yerini kardeşliğe bıraktı, Teke oğluna yeni bir yol çizdi, halk huzur buldu. Ve dualar edildi, yol açık kaldı, umut büyüdü, barış yerleşti.

Er-Kişi'nin Ça ve Aguş Arasındaki Günleri

Savaşçıların Toplanması Durun, kardeşler ve yol arkadaşları! Toplanan adamlar, Er-Kişi saygıyla elini kaldırınca sessizleşip yeniden oturdular. Hepsisi, Er-Kişi'nin Teke hakkında vereceği hükmü yerine getirmeye hazırdı. Er-Kişi sakın bir şekilde konuştu; Teke'nin ne onun ne de halkının düşmanı olmadığını söyledi. Çatışmada yaralandığı anı hatırlattı ve savaşta kan dökülse de eski düşmanlıkların sürmemesi gerektiğini belirtti. Savaşçı geleneğine göre barış ve kardeşlik teklif etti. Kalabalık şaşkınlıkla dinledi; onur anlayışının affetmeyi gerektirdiğini vurguladı. Kurbanlık hayvan hazırlandı ve paylaşılan yemek ile içki bağlarını güçlendirdi, dostluk yeniden kuruldu.

Döö-Ake ve Er-Kişi Bozkır Develeri Arasında Er-Kişi, Döö-ake'nin liderlik ve kutsal güç anlayışı üzerine düşünür. Döö-ake, Er-Kişi'yi seçilmiş bir savaşçı ve manevi otorite olarak görür; Teekesh için yapılan ritüelleri yönetir ve onun hatırasını yaşatır. Grup geniş bozkırları aşarken büyük bir deve sürüsüyle karşılaşır. Onları düşman sanan silahlı çobanlar yaylarıyla çevreler. Gerilim artar, fakat Er-Kişi sakın bir şekilde kim olduklarını ve barışçıl yolculuklarını açıklar. Toprakları, ticaret yollarını ve develerin korunması gereken önemli bir servet olduğunu anlatır. Çatışma kan dökülmeden sona erer ve iki taraf anlaşarak yolcuların güvenle yollarına devam etmesini sağlar.

Er-Kişi'nin Esir Alınışı Savaşçılar Er-Kişi'yi iplerle bağladılar, fakat o sakın kaldı ve direnmedi; öfkelerinin geçmesini bekledi. Yoldaşı Bars ağladı, diğerleri ise kampa götürüldü. Göçebe kervanı çok büyüktü; sürüleri ve insanları koruyan bir ordu gibi ilerliyordu. Bozkırdaki yaşam savunma, göç ve hayatta kalma üzerine kuruluydu. Birden nöbetçiler Er-Kişi'yi düşman bir lider sanarak onu sorguya çektiler. Uzun ve güçlü bir reis ortaya çıktı; Er-Kişi onu daha önce bir savaşta karşılaştığı rakip olarak tanıdı. Gerilim artmasına rağmen Er-Kişi sessiz kalmayı seçti ve çevrili olduğu halde kimliğini açıklamadı.

Aguş ve Er-Kişi'nin Karşılaşması Tarpang atından indi ve Aguş'un önünde diz çökerek bir esir getirdiğini söyledi. Aguş sessizce el işareti yaparak onu durdurdu ve Tarpang emre uydu. O anda Aguş, geçmiş savaşlardan tanıdığı ünlü savaşçı Er-Kişi'yi fark etti. Er-Kişi de Aguş'u tanıdı, ancak bağlı ve güçsüz durumdaydı.

Aguş, geçmişteki büyük çarpışmayı ve kabileler arasındaki savaşı hatırladı. Er-Kişi'nin çaresiz hâline rağmen soğukkanlılığını korudu. Er-Kişi sakın bir şekilde konuştu, Aguş ise öfkeye kapılmadan cevap verdi. Aralarındaki konuşma eski mücadeleleri ve düşmanlar arasındaki onuru yeniden hatırlattı. Sonunda Aguş merhamet göstererek Er-Kişi'yi serbest bıraktı ve karşılaşma barış içinde sona erdi.

Deve Dövüşü ve Tarpang'ın Onuru Bir bayramda insanlar geleneksel deve dövüşünü izlemek için toplanır. Bu yarışma, kazanan için onur, kaybeden için utanç anlamına gelir. Aguş, ay ışığı altında biri kara, biri ak iki güçlü deve arasında dramatik bir karşılaşma düzenler. Kalabalık, hayvanların efsanevi yaratıklar gibi şiddetle çarpışmasını sessizce izler. Daha sonra Tarpang, savaş için eğitilmiş vahşi bir deveyle karşı karşıya gelir. Mücadele çok çetin geçer ve Tarpang yaralanarak neredeyse yenilir. Ancak son anda gücünü toplayarak kesin bir darbe indirir ve deveyi yere serer. Cesareti sayesinde onurunu geri kazanır ve halkın saygısını kazanır.

Aguş ve Er Kişi – Onur Yolculuğu Aguş ve Er Kişi, Buylash'ın liderliğindeki genç savaşçılarla birlikte dağlar, ormanlar ve Yeşil Göl (Jashyl-Köl) boyunca uzanan geniş bir toprakta yolculuk ederler. Yolculuk uzun ve zordur; ancak Caş-Teğin, Bars ve diğer genç savaşçılar açlık, yorgunluk ve sıkıntıya rağmen şikâyet etmeden dayanırlar. Acılarını gizleyerek görevlerine ve onurlarına layık olmaya çalışırlar.

Er Kişi, genç savaşçıları dikkatle gözlemler ve onların karakterini sessizlik ve sınavlarla test eder. Bars atalarının soyluluğuyla övündüğünde Er Kişi, gerçek gücün soydan değil, eylemlerden geldiğini hatırlatır. Ağuş'un liderliği altında grup zamanla disiplin, birlik ve karşılıklı saygı kazanır.

Er-Kişi ve Caş-Teğin Çadırı Bozkırda Caş-Teğin ve diğer gençler endişesiz bir şekilde çalışıp kazı yapıyor, şakalaşıp gülüyorlardı. Çadırları sakın ve kaygısız bir hava içindeydi. Aralarında deneyimli savaşçı Er-Kişi sessizce yemek yiyor, uzun mücadelelerle dolu hayatının ardından sıcak yağlı eti memnuniyetle çiğniyordu. Birden olağandışı bir şey hissetti. Sessizlik yeniden çöktü. Er-Kişi uzandı, boynunu çevirdi ve sanki uykudan uyanmış gibi dikkat kesildi. Bedeni tamamen tetikteydi. Yakındaki atlar hemen tepki verdi, ürküp başlarını salladılar. Sürücüler etrafa bakındı ve gerilim yayıldı. Er-Kişi tehlikenin yaklaştığını anlayarak çadırdaki huzurun bozulduğunu fark etti.

Ça Akıncılarının Gelişi Kamışlıkların arasından Çaa boyuna ait silahlı atlılar hızla çıktı; ellerinde sopalar ve kıvrık kılıçlar vardı. Görünümleri korkutucu ve savaşçıydı. Caş-Teğin ve diğer gençler öfkeyle hazırlanırken Er-Kişi dikkatle izliyordu; bunun sıradan bir karşılaşma olmadığını anlamıştı. Atlılar kaçakları aradıklarını söyleyerek bölgeler arasında çatışma olduğunu ve büyük savaşların sürdüğünü belirtti. Tehditler ve suçlamalar hızla yayıldı. Karışıklık çatışmaya dönüştü. Yakalanan adamlar esir alınıp götürüldü. Silahlı gelişin baskısıyla huzur çökerken kampı korku kapladı.

Çaagıldar Karargâhında Karşılaşma Er-Kişi ve genç Caş-Teğin, Çaagıldar'ın karargâhına getirildi ve büyük bir silahlı topluluk önceden bekleyişe geçmişti. Esirler atlarından indirildi, ancak Er-Kişi korku göstermedi ve sakince konuşarak savaşçılara onur ve kaderi hatırlattı. Yüzbaşı Elçur tereddüt etti, otoritesinin sarsıldığını hissetti. Çaagıldar ise toplananların arasından bu gelen kişinin gerçekten Er-Kişi mi yoksa daha büyük bir işaret mi olduğundan emin olamadan onları izledi. Çevredeki savaşçılar esirlerin öldürülüp öldürülmeyeceğini tartıştı. Emirler ve itaat arasında gerilim kampı sardı, saygı ve korku iç içe geçti.

Er-Kişi Savaşı Durdurur ve Birliği Çağırır Er-Kişi, Çaa ordusunun vadiden ilerleyip Az kuvvetlerine karşı savaş düzeni aldığını gördü. İki taraf da sancaklarını kaldırarak ve savaş naraları atarak büyük bir çatışmaya hazırlanıyordu. Savaş alanında gerilim artmıştı. Tam o sırada Er-Kişi kendi grubunu ileriye götürdü ve meydanın ortasında durdu. Savaşçılarına devam etmemelerini emretti. Caş-Teğin'i elçi olarak Az liderlerine gönderdi ve savaş yerine konuşmayı istedi. Az tarafında Bayırkuu öne çıktı. Er-Kişi iki ordunun arasına girerek barış ve birlik çağrısı yaptı.

Güneş/Gök Duaları ve "Alas" Arındırma Ritüeli Uzlaşmanın ardından insanlar, kutsal ritüelleri gerçekleştirmek için nehir kenarında toplandılar. Başlarını açık gökyüzüne ve Güneş'e çevirerek güç, bereket ve koruma için dua ettiler. Ciddi ve ritmik bir şekilde, topraklarını, hayvanlarını ve ailelerini kutsaması için doğaya seslendiler. "Alas" ritüel ezgileri vadi boyunca yankılandı; bu ezgiler uğursuzlukları temizlemek ve kötü ruhları uzaklaştırmak için söyleniyordu. Yaşlılar, toprağın verimli olması ve sürülerin hastalıksız büyümesi için kutsamalar yaptı. Tören, doğanın kendisinin duaları kabul etmiş gibi sessizlik içinde sona erdi; insanlar, doğa ve ruh arasında barış mühürlenmişti.

Savaş Yemini ve Boyların Birliği Bozkırın kenarında düşman tehlikesi ateş gibi yayıldı. Sınırdan dönen atlılar, Çinli Tabgaç ordularının ülkeye girdiğini haykırıyordu. Er-Kişi kalabalığın önünde ayağa kalktı ve bir anda sessizlik çöktü. Boylar tek tek öne çıktı; binler, yüzler, onlar düzenine girerek onun komutasında birleşti. Göğüslerine vurarak yemin ettiler: ne kaçacaklardı ne de savaşı yarıda bırakacaklardı, gerekirse gök bile onları yargılasa bile. "Başım yarılsın, gök beni çarpsın!" sesleri bozkırda yankılandı. Rüzgâr bu kutsal yeminleri taşıırken korku yerini birliğe ve savaşa hazır bir kararlılığa bıraktı.

Tabgaç Elçisi ve Sözlerin Savaşı Er-Külçur'un ölümünden sonra vadi yas içindeydi, fakat yabancı atlılar hediyeler ve ipeklerle geldi. Tabgaç elçisi Sen-Lin-Ha öne çıkarak yumuşak bir sesle konuştu, düşmüş savaşçıyı övdü ve barış teklif etti. Sözleri su gibi akıcıydı; Çin sarayının himayesi altında ittifak ve koruma vaat ediyordu. Kırgız beyleri yas içinde dururken Adıltay sessizce onları izliyordu. "Bunlar keskin demiri gizleyen tatlı sözlerdir," dedi alçak sesle. Etrafındaki yaşlılar da başıyla onayladı. Onlar biliyordu ki Tabgaç sadece kılıçla değil, boyları birbirine düşüren sözlerle de savaşan bir güçtü.

Er-Kişi'nin Öğütleri ve Oğuz Kağan'ın Mirası

Er-Kişi'nin Yolculuğu ve Savaş Öğüdü Er-Kişi, genç savaşçılarıyla yoluna devam ederken Tabgaçların hilekâr düzenini düşünüyordu. Yanındaki delikanlılar ona güvenle bakıyor, her sözünü dikkatle dinliyordu. Bir pınara ulaştıklarında atlar su içti, askerler ellerini soğuk suya daldırdı. Er-Kişi, yolculuğun savaş kadar zor olduğunu hatırlattı ve disiplinin önemini vurguladı. “Yolda gevşemek yok” dedi. “Susuzluğa dayanmak, düşmana dayanmak demektir.” Gençler onun sözlerini içlerine kazıdı. O, Tabgaçların görünmez tuzaklar kurduğunu, birliğin bozulmaması gerektiğini anlattı. Güneşin altında ilerlerken her adımda uyanık kalmalarını emretti. Kervan yeniden yola koyuldu, sessizlik içinde dağlara doğru ilerledi. Er-Kişi'nin bakışı, yaklaşan savaşın gölgesini taşıyordu ve herkes bunu sessizce hissediyordu dağların arasında ilerlerken yol boyunca devam ediyordu yolda.

Er-Kişi ve Ulu Söz'ün Gücü “Ulu Söz” destanini duyulduğunda askerler derin bir sessizliğe büründü. Er-Kişi atının dizginini tuttu, suya dokundu ve göğe baktı. Atalar ruhlarının görünmez şekilde onları izlediğine inanılıyordu. Genç savaşçılar, her kelimenin savaş kadar ağır olduğunu hissetti. Er-Kişi ilerledi, kimseye bakmadan yola koyuldu. O, gücün sadece kılıçta değil, sözde ve inançta olduğunu biliyordu. Tabgaçların hileleri, içten içe çözülmesi gereken büyük bir tehlikeydi. Gençler onu takip ederken hem korku hem hayranlık içindeydi. Yol uzadıkça “Ulu Söz”ün anlamı daha da derinleşti ve herkes kaderin yaklaşan savaşını sessizce hissetti.

Er-Kişi ve Strateji Bilgeliği Er-Kişi sakin ve otoriter bir sesle konuştu; gerçek gücün yalnızca kılıçta değil, aynı zamanda bilgi ve bilgeliğe olduğunu anlattı. Eski zamanlarda savaşçılar oklara karşı tahta ya da demir zırhlar giyer, hatta koruyucu giysiler kullanırlardı. Ancak Oğuz Kağan, ataların büyük hükümdarı, halkını korumak için daha iyi stratejiler ve silahlar geliştirdi. Er-Kişi genç savaşçılara, cesaretin tek başına yeterli olmadığını; bilgi ve disiplin olmadan yitiliğin zayıflığa dönüşeceğini hatırlattı. Yaralı bir canavarı körü körüne kovalamamaları gerektiğini söyledi. Tek bir savaşçı, güçlü bir düşmanı sadece güçle yenemez—savaşı kazandıran şey beceri ve zamanlamadır.

Er-Kişi ve Oğuz Kağan ile Pers Hükümdarının Mirası Er-Kişi öğüdüne devam ederek genç savaşçılara büyük liderlerin milletlerin kaderini şekillendirdiğini hatırlattı. Halkını bilgeliğe, cesaret ve stratejiyle güçlendiren Oğuz Kağan'dan söz etti. Ayrıca, disiplin, düzen ve güçlü yönetim sayesinde imparatorluğunu büyüten kudretli bir Pers hükümdarını anlattı. Er-Kişi, gerçek gücün yalnızca silahlardan değil, ileri görüşlülükten, birlikten ve akıllıca yönetimden doğduğunu vurguladı. Savaşçılar onu dikkatle dinledi; hem fetihlerin hem de istikrarın bilge bir yönetim anlayışına bağlı olduğunu kavradılar. Böylece geçmişin büyük liderleri, gelecek nesiller için birer ders ve örnek hâline geldi.

Oğuz Kağan'ın Tabgaç Ordusuna Karşı Büyük Savaşı Er-Kişi, Oğuz Kağan ile büyük Tabgaç ordusu arasında gerçekleşen efsanevi bir savaşı anlattı. Düşman, gökyüzünü oklarla kapatan usta okçulara sahipti; ancak Oğuz Kağan zekice bir savaş taktiği uyguladı. Önce kendi okçularını ileri sürdü, ardından onların geri çekilmesini sağlayarak düşmanı öne çekti. Bu sırada süvari birlikleri farklı yönlerden saldırıya geçti. Günler süren şiddetli çarpışmalarda savaşçılar susuzluğa, yorgunluğa ve yaralara rağmen geri adım atmadı. Savaşın ortasında büyük bir kum fırtınası koptu ve iki tarafı da şaşkına çevirdi. Çok sayıda Tabgaç askeri çölde hayatını kaybederken, Oğuz Kağan'ın ordusu ayakta kaldı ve büyük bir zafer kazandı.

Oğuz Kağan ile Tabgaçlar Arasındaki Diplomasi ve Rekabet Büyük yenilgilerden sonra Tabgaç hükümdarı, Oğuz Kağan'ı savaşla yenemeyeceğini anladı ve farklı bir yol izledi. Elçiler göndererek dostluk kurmaya çalıştı, değerli hediyeler sundu ve akrabalık bağları oluşturmayı hedefledi. Bu politika bir süre iki taraf arasındaki gerginliği azalttı. Ancak Oğuz Kağan ihtiyatını korudu; ordusunu güçlendirmeye, silahlarını hazırlamaya ve sınırlarını savunmaya devam etti. Yıllar sonra Tabgaç ülkesinde iç çekişmeler başladı ve bazı komutanlar Oğuz Kağan'ın tarafına geçti. Gücünün zirvesine ulaşan Oğuz Kağan, Tabgaç hükümdarına meydan okuyan sert bir mektup göndererek üstünlüğünü açıkça gösterdi.

Oğuz Kağan'ın Tabgaç Kraliçesine Evlilik Teklifi Gücünün zirvesinde bulunan Oğuz Kağan, Tabgaç Kraliçesine cesur ve alaycı bir mektup gönderdi. Mektubunda, kendisinin ve kraliçenin

yaşlandığını ve yalnız kaldığını söyleyerek ikisini karşılaştırdı. Ardından, birlikte olmalarını önerdi ve kraliçeyle evlenmek istediğini ifade etti. Bu teklif samimi bir evlilik isteğinden çok, Oğuz Kağan'ın özgüvenini ve üstünlük duygusunu gösteren meydan okuyucu bir mesajdı. Mektubu okuyan Tabgaç Kraliçesi büyük öfkeye kapıldı ve karşılık vermeyi düşündü. Ancak danışmanları savaş yerine diplomasi, hediyeler ve siyasi ittifaklar yoluyla Oğuz Kağan'la başa çıkmalarını tavsiye etti.

Lay-Fu'nun Bilgi Hatun Oluşu Tabgaç hükümdarı, güzel ve soylu Lay-Fu'yu değerli hediyeler, hizmetkârlar ve çeyizlerle birlikte Oğuz Kağan'a gönderdi. İki devlet arasında elçiler gidip gelmeye başladı ve savaş yerine dostluk konuşuldu. Saray hayatının rahatlığını geride bırakan Lay-Fu, bu görevin önemini biliyordu. O, yalnızca bir gelin değil, iki düşman halk arasında barış kuracak bir köprü olarak görülüyordu. Lay-Fu, Oğuz Kağan'ın eşi olduktan sonra halk arasında saygı kazandı ve Bilgi Hatun adını aldı. Bilgeliği ve davranışlarıyla tanınan Bilgi Hatun, iki halk arasındaki ilişkilerin güçlenmesine katkıda bulundu ve barışın simgelerinden biri hâline geldi.

Er-Kişi ve Oğuz Kağan Hikâyesi Er-Kişi, yolculukları sırasında savaşçılara Oğuz Kağan'ın hikâyesini anlattı. Çaş Tegin, Bars, Colbors, Aguul ve Bozuul zor topraklardan geçerken onu dinlediler. O, Oğuz Kağan'ın gücünden, savaşlarından ve halkı nasıl birleştirip birçok düşmanla nasıl savaştığından bahsetti. Savaşçılar yorgun atlar üzerinde yol alırken dikkatle dinlemeye devam ettiler. Er-Kişi, eski hükümdarın güçlü ve bilge olduğunu ve yaptıklarının geçmişi şekillendirdiğini anlattı. Hikâye, onlar Er-Kişi'nin liderliğinde uzun ve zorlu yollardan geçerek yolculuklarına devam ederken sürdü.

Er-Kişi'nin Altındaki Yedi Atlı Savaş öncesinde Er-Kişi'nin yanında yedi atlı vardı. Bunlar Çaş-Tegin, Bars, Colbors, Aguul, Bozuul ve diğerleriydi. Sessizce onun arkasından ilerliyorlardı. Yolda Buylash ileride hareket eden şekiller gördü ve korktu. "Düşman!" diye bağırdı. Gruba liderlik eden Er-Kişi panik yapmadı. Dikkatle izledi ve yolculuk ile savaşın işaretlerini anladı.

İzleri, hareketleri ve davranışları okuyarak tehlikenin gerçek olup olmadığını anlayabiliyordu. Savaşçıların sakın kalmasını ve belirsizlikten korkmamalarını söyledi.

Yedi savaşçı Er-Kişi'nin arkasından yolculuğa devam etti. Onun liderliğine güvenerek birlikte yollarına devam ettiler.

İkinci Bölüm

Adıltay Aco ve Kırgızların Birliği

Adıltay Aco'nun Birlik ve Güç Üzerine Konuşması Adıltay Aco, uzun yaşamış bilge bir lider olarak halkının geleceğini düşünerek konuşur. Soyların eski atalarından gelen kutsal bir güce sahip olduğuna inanılır. Halk, bolluk ve barış döneminde şenlikler yapar, yarışlar düzenler ve birlikte yaşar. Adıltay, geçmişte büyük savaşlar ve felaketler yaşandığını hatırlatır. Halkın birlik içinde olması, düşmana karşı güçlü kalması gerektiğini söyler. Ateşin sönmemesi, yani devletin ve düzenin korunması gerektiğini vurgular. İç çatışmaların halkı zayıflattığını anlatır. Liderler ve savaşçılar ona saygıyla kulak verir. Sonunda Adıltay, halkın birliğini koruması gerektiğini tekrar ederek konuşmasını bitirir.

Kutsal Kılıcın Yemini Adıltay ellerini kaldırdı. Jash-Tegin, yaşlıya altın bir kâse sundu. Baba kızı içti ve kâseyi geri bıraktı. Ardından bir savaşçının silahını istedi. Çaş-Tegin gümüş bir tepsi getirdi ve Er-Kişi kılıcını onun üzerine koydu. Adıltay kılıcı eline aldı ve ciddi bir şekilde konuştu; kılıcın masumlara zarar vermemesi, yalnızca adalet için vurması gerektiğini söyledi. Kılıç ışıktan parlıyordu ve herkes sessizdi. Liderler ayağa kalktı, boylarını adlandırdı ve yemin etti. Her biri Gökyüzü, Yer ve Kutsal Ateşi şahit gösterdi. Hava birlik, güç ve sadakat dolu kutsal sözlerle doldu.

Şamanların Ateş Etrafındaki Töreni Antlı ve görkemli şölen kaplarında herkesin önüne ardıc dalları serildi ve ateş konuldu. Yağlı, yapraklı yeşil ardıçlar yanarak alevleri göğe yükseltti. Şamanlar ateşin etrafında kelebek gibi döndüler. Bazıları tilki postunu başlarına geçirip yılan sarılı değnekler taşıyordu. Bazıları kartal postu giymiş, ağızlarında gizemli kısa sopalarla dans ediyordu. Kimileri boğa binmiş gibi eğilerek ilerliyordu. Üzerlerindeki giysiler sıradan değildi; sanki masallardan çıkmış tüylü yaratıklara benziyorlardı. Ateşin üzerinde kıpırdayıp titreyerek hareket ettiler. Üzerlerindeki "tüyler" gibi görünen giysiler yanmıyordu.

Adıltay'ın Kutsal Ateş Yemini Adıltay, toplanan halka birlik ve güven üzerine konuştu. Geçmişte kabilelerin kendi aralarında savaşmasının, ihanetlerin ve iç çatışmaların onları zayıflattığını hatırlattı. Bu nedenle birçok insan büyük kayıplar yaşamış ve esaret altına girmişti. Şimdi ise bilge liderler kırk kabileyi bir araya getirerek barışa çağırıyordu. Adıltay, düşmana körü körüne güvenmenin geçmişte felaket getirdiğini, ancak gerçek gücün bilinç ve birlikten doğduğunu söyledi. Hayatın ışık ve karanlık arasında bir denge olduğunu, insanların her ikisinden de ders alması gerektiğini vurguladı. Ardından herkes kutsal ateşin etrafında toplanarak Gökyüzü, Yer ve Ateş önünde sadakat, adalet ve masumları koruma yemini etti.

Ulu Söz Kutsal toplantıda Adıltay'ın sözleri halkın düzenini şekillendiriyordu. Yaşlılar saygıyla baş köşede oturuyor, kadınlar ve hizmetkârlar ateş başında sessizce çalışıyordu. "Ulu Söz" bir yasa gibi kabul ediliyor, kimse onu kesmeye cesaret edemiyordu. Çocuklar bir zamanlar neşeyle oynar, renkli taşları sembolik boylara ayırırlardı; fakat şimdi sessizce oturup disiplin öğreniyorlardı. Adıltay, birliğin eski ateş ve gök inançlarından, bilge atalar tarafından aktarılan geleneklerden geldiğini hatırlattı. Bu değerler unutulursa bölünme ve acı yaşanacağını söyledi. Lider, gelecek nesillerin uyum ve gücü birlikte korumasını umut ediyordu.

Kırgız Kabilelerinin Birliği Kırgız halkı yalnızca bilgiyle değil, hanlar, beyler ve aksakalların güçlü yönetimiyle şekillenmişti. Askerî düzenleri onbaşı, ellibaşı, yüzbaşı, binbaşı ve tümenbaşı gibi kademelerle organize edilmişti. Sayısız savaşlar sayesinde ordu tecrübe kazanmış ve güçlenmişti. "Kırgızın kılıcı keskindir" sözü, komşu halklar arasında korku uyandırıyor. Han, düşmana sır vermez, kabilelerin birliği savunmayı güçlendirirdi. Ancak iç çekişmeler bu birliği zaman zaman zayıflatırdı. Buna rağmen Kırgızlar kendilerini tek bir halk olarak görür, barışta ve savaşta ortak kaderi paylaşırdı.

Derin Kışta Av ve Mücadele Yıl değişmiş, erken gelen sert bir kış tüm ülkeyi kaplamıştı. Yoğun kar her yeri örtmüştü, hayvanlar yiyecek bulmakta zorlanmıştı. Atlar ve sığırlar karın altındaki otları eşelerken, develer soğukta güçlkle dayanıyordu. Sürüler yiyecek aramak için sürekli yer değiştiriyordu. İnsanlar da kıtlık ve zorluk içinde kalmıştı. Bir süre sonra düşman tehlikesi haberi geldi ve Er-Kişi sınırları korumak için askerlerini gönderdi. Savaşta Caş-Teğın, birlikleri yönetti ve büyük cesaret gösterdi. Bir kaplanla karşılaşarak zekâsı ve gücüyle mücadele etti. Gösterdiği kahramanlık onun saygın bir komutan olmasını sağladı.

Baş Teğın ve Kış Ordusunun İkmal Gücü Caş-Teğın, kaplanı öldürerek gerçekleştirdiği kahramanlıkların ardından orduya döndüğünde, nehir kıyısında ak bir kısırak kurban edildi ve halka yemek dağıtıldı. Halk onu kutsayarak, "Kahramanın yolu açıktır, liderliği halk tarafından desteklenmektedir" dedi. Bu andan itibaren Caş-Teğın, Baş Teğın olarak anılmaya başlandı. Sert geçen kış boyunca on bin kişilik ordusu sınırları korurken aynı zamanda hayvan varlığını da muhafaza etti. Hayvanlar kesilip askerler için erzak olarak hazırlandı. Etler kurutuldu, donduruldu ve yıl boyunca dayanacak şekilde depolandı. Bu titiz hazırlık, ordunun şiddetli kışa rağmen güçlü ve iyi beslenmiş kalmasını sağladı.

Saykal, Talmız ve Halkın Koruyucuları

Şüpheler ve Zorlu Dağ Geçidi Elteres'in ordusu kışın sert şartlarında dağ geçidinde ilerlerken, rehber Kergan'ın niyetinden şüphelenmeye başlar. Üç-Suu halkıyla çatışma ve iç güvensizlik büyür. Kar, soğuk ve zorlu yol askerleri yıpratır. Elteres, Kergan'ın onları düşmana teslim etmeye çalıştığını düşünerek öfkeyle sorgular. Kergan ise yolun tehlikeli ama doğru olduğunu, yanlış bir niyeti olmadığını yeminlerle açıklar. İki taraf arasında gerilim artar, ancak Kergan yolun güvenli olduğunu ve düşman ordusuna karşı stratejik bir geçit sunduğunu savunur. Elteres temkinli olsa da ordusunu ilerletmeye karar verir ve gerçek niyetin zamanla anlaşılacağını söyler. Şüphelere rağmen ordu ilerler ve kış yolculuğu kader belirleyici bir sınav haline gelir bu süreçte olur sonuçta.

Gece Baskını ve Geçitteki Savaş Karanlık gece içinde Elteres'in ordusu, karla kaplı dağ geçidini aşarak Baş-Teğın'ın uyuyan ordugâhına ani ve sert bir saldırı başlattı. Yorgun ve hazırlıksız askerler uyularında yakalandı ve ortalık kısa sürede kaosa döndü. Silahlar çarpıştı, savaş alanı çığlıklar, kıvılcıklar ve düşen bedenlerle doldu. Baş-Teğın'ın askerlerinin çoğu atlarını kaybettikleri için yaya savaşmak zo-

runda kaldı, fakat büyük bir direnç gösterdiler. Her iki taraf ağır kayıplar verse de Elteres'in ordusu daha fazla zarar verdi. Savaş, dondurucu soğukta, kılıç ve baltalar kadar yorgunluk ve soğğun da öldürdüğü vahşi bir hayatta kalma mücadelesine dönüştü. Çarpışmalar gece boyunca ve ertesi güne kadar sürdü.

Liderlerin Düellosu ve Savaşın Dönüşü Kaosun ortasında Baş-Teğın, Doğu Türk Kağanlığı'nın kağanı Elteres ile doğrudan çarpışmaya girdi. İki usta savaşçı at üstünde şiddetle dövüşerek mızrak ve balta darbeleri alışverişinde bulundu. Elteres başlangıçta üstünlük sağladı, ancak Baş-Teğın'ın dayanıklılığı ve savaş becerisi mücadelenin seyrini değiştirmeye başladı. Yaralı ve tükenmiş haldeki Colbors sonunda kuşatıldı ve zayıfladı. Liderlerinin zor durumda olduğunu gören askerlerinin morali çöktü. Baş-Teğın'ın kuvvetleri ilerleyerek düşmanı düzensizliğe doğru geri püskürttü. Savaşın yönü değişirken Elteres'in ordusu kontrolü kaybetmeye başladı. Bu karşılaşma, hem savaşın bedelini hem de Baş-Teğın'ın sahadaki üstünlüğünün yükselişini gösteren belirleyici bir dönüm noktası oldu.

Elteres Kağan'ın İstilas ve Kırgızların Atalarından Aldığı Güç Doğu Göktürk Kağanlığı'nın kağanı Elteres, üç tümenlik ordusuyla Kırgızları tamamen boyunduruk altına almayı hedefledi. Adıltay Ajo'nun otağını yakıp ülkeyi ele geçirmek için saldırılarını yoğunlaştırdı. Baş-Tegin'in kuvvetleri ağır kayıplar vererek geri çekilse de dağılmadı. Baş-Tegin, Bars, Bozuul ve Aguul savaşmaya devam etti. Kırgız savaşçıları, "Atalarımız bize güç versin!" diye haykırarak cesaret topladı ve Er-Kiş'i'nin öğütlerini hatırladı. Atalarının ruhlarının kendilerini koruduğuna inanarak ölümden korkmadan savaştilar. Ancak Elteres sayısal üstünlüğünü kullanarak baskıyı sürdürdü, bazı komutanları da çevredeki köyleri yağmalamaya başladı.

Gök Tengri'nin Gücü ve Savaşın Duraklaması Savaşın en şiddetli anında, sanki Gök Tengri'nin büyük kudreti iki tarafı da eşit şekilde zayıflatıyordu. Derin kar, dondurucu soğuk ve çetin kış şartları hem savaşçıları hem de atlarını tüketmişti. Doğa, insanın bütün gücünden daha üstün olduğunu hatırlatıyordu. Gökyüzü karardı ve taraflar istemeden de olsa savaşa ara vermek zorunda kaldı. Hiçbir taraf kesin bir üstünlük sağlayamadı. Eğer karşılarındaki düşman uzak diyarlardan gelen yabancı bir güç olsaydı, kayıpları kabullenmek daha kolay olabilirdi. Ancak bu savaş, komşu halklar arasındaki rekabet ve düşmanlığın sonucuydu. Doğu Göktürk Kağanlığı'nın kağanı Elteres güçlü bir hükümdar olsa da fetih ve üstünlük arzusu onu bu mücadeleye sürüklemişti. Sonunda her iki taraf da yorgun, yaralı ve büyük kayıplar vermiş halde kaldı; gurur ve intikamın bedelini ağır şekilde ödediler.

Elteres'in Kırgızlara Karşı Başarısız Seferi Doğu Göktürk Kağanlığı'nın kağanı Elteres, Kergen'in Baş-Tegin'in Üç-Suu'ya saldırı hazırlığında olduğu yönündeki ihbarına inanarak Tanglara karşı planladığı seferi erteledi ve Kırgızlara yöneldi. Yoğun kar yağışı ve kötü alametlere rağmen, bilge Salim'in geri dönme tavsiyesini dinlemedi. Kergen'in gizli bir yol göstererek kolay zafer vaat etmesi Elteres'i harekete geçirdi. Ancak Baş-Tegin ve Kırgız savaşçıları beklenmedik derecede sert bir direniş gösterdi. Yaşlı önder Adıltay'ın da savaşa katılmasıyla dengeler değişti ve Elteres ağır kayıplar vererek geri çekilmek zorunda kaldı. Yenilginin sorumlusu olarak gördüğü Kergen'i idam ettirdi; yıpranmış ordusu ise karlar içinde güçlkle geri döndü.

Adıltay Aco'nun Son Vasiyeti Elteres'in yıkıcı saldırısından sonra Kırgız halkı büyük bir yas içindeydi. Yaşlı lider Adıltay, ailesini, savaşçıları ve bilge kişileri saray salonunda topladı; yas bayrağı halkın kederini simgeliyordu. Umutsuzluğa teslim olmayı reddederek, ata yasalarına dayanan son vasiyetini açıkladı. Birlik, cesaret, sadakat ve korkaklık, hırsızlık, ihanet ve bölünmeye karşı durmayı öğütledi. Kırgızların birçok zorluğu aştığını ve yeniden yükseleceğini hatırlattı. Liderler, ata kılıcı üzerine kutsal yeminler ederek bu ilkelere bağlılık sözü verdiler. Adıltay geleceği onlara emanet ederken, salona derin bir hüznün ve kararlılık hâkim oldu.

Saykal Ana'nın Ordosunda Savaş Hazırlığı Saykal Ana'nın ordo'su bu günlerde ustalarla doludur. Kadınlar gece gündüz savaş için giysi diker, zırh ve kaftan hazırlar. Orda'da düzen ve disiplin hakimdir; herkes yaklaşan savaş için hazırlanır. Erkekler avlanır, hayvanlar kesilir, erzak hazırlanır. Toplum tek yürek olur, yaşlıdan gence herkes görev alır. Saykal Ana yönetimiyle ordo güçlü bir üretim ve hazırlık merkezine dönüşür. Savaş öncesi birlik, cesaret ve sorumluluk vurgulanır. Herkesin emeği gelecekteki mücadele için toplanır. Halk, liderin sözünü dinleyerek kutsal bir hazırlık sürecine girer. Ordo, hem eğitim

hem de savaş düzeninin kalbidir. Toplumda korku değil, dayanışma ve inanç güçlenir, büyük bir sefer hazırlığı sürer kararlılıkla devam eder bugün.

Savaş Öncesi Direniş Saykal'ın ordo'su savaş hazırlıklarıyla doludur. Kadınlar gece gündüz zırh ve savaş giysileri dikerken, diğerleri yiyecek ve erzak hazırlar. Toplumun tamamı, yaşlısından gencine kadar bu sürece katılır. Bir kadın, eşinin korunması için zırhın kalınlığı konusunda endişe duyar. Saykal, doğru şekilde işlenmiş, demir ve ipek katmanlarıyla güçlendirilmiş zırhın hem koruyucu hem de hafif olduğunu açıklar. Eski zamanlarda kullanılan ahşap zırhları ve silahları hatırlatır. Ayrıca yabancı ıstakla Kırgızların savaş ruhunu karşılaştırarak “demör” yani savaşta kazanılan cesaret kavramını vurgular. Birlik, disiplin ve hazırlık bu dönemin temelidir.

Umai Ana'nın Öğüdü ve Ordu Hazırlığı Umai Ana, orduya sabır ve disiplin öğütler vererek kadınlara ve genç savaşçılara moral aşılar. Güneş batmadan önce işlerin tamamlanmasını, zırhların hazırlanmasını ve savaş kıyafetlerinin dikilmesini ister. Her sözünde halkın geleceğini düşünür ve güçlü bir birlik olmanın önemini vurgular. Zayıflığın değil, kararlılığın kurtuluş getireceğini anlatır. Kadınların gözyaşını gizleyerek çalışmasını, savaşçıların ise hazırlıklarını aksatmadan sürdürmesini söyler. Ona göre bilgi, sabır ve dayanışma toplumun temelidir ve her birey bu sorumluluğu taşır. Umai Ana'nın öğretileri, ordu içinde düzeni sağlar ve herkesin görev bilinciyle hareket etmesini mümkün kılar. Bu öğütler nesilden nesile aktarılır. Böylece toplum güçlü kalır ve birlik korunur her zaman sürer diye.

Şer'in Savaşı ve Efsanevi Zafer Şer, genç yaşına rağmen savaş meydanında olağanüstü bir cesaret gösterir ve sıradan bir savaşçıdan çok daha farklı bir güç sergiler. O, boynuzlu öküzün üzerine binerek düşman saflarına dalar ve kimsenin beklemediği bir saldırı başlatır. Savaşın ortasında kılıcıyla hızlı darbeler indirir ve Zengi diye haykırarak düşmanları şaşkına çevirir. Onun bu beklenmedik hamlesi, düşman ordusunda korku ve panik yaratır ve geri çekilmelerine neden olur. Şer'in cesareti, halk arasında efsane haline gelir ve zaferin dönüm noktası olarak anlatılır. Bu olay, savaş ruhunu güçlendirir ve gelecek nesillere ilham verir. Şer'in adı kahramanlık simgesi olarak dilden dile yayılır. Herkes onu saygıyla anar bugün bile.

Şer ve Kırgızların Kutsal Düzeni Bir Kırgız destansı köyünde insanlar ardıc dumanı yakarak Tengri'ye dualar eder. Lütuf dilemek için toplanır, kurbanlar sunar ve ateş etrafında atalar ruhlarını anarlar. Kam (şaman) törenleri yönetir ve kaderi önceden belirlenmiş çıplak bir çocuk olan Şer ortaya çıkar. O büyüyerek korkusuz bir savaşçı olur, kabileleri birleştirir, düşmanlarla savaşır ve halkını korur. Savaşlar ve zorluklar içinde Şer, birlik, kutsal gelenek ve gücün simgesi hâline gelir. Onun soyu ve “Üç Söz” yemini, büyüklere saygıyı, kutsal yasayı ve toplumsal düzeni güçlendirir. Aruuke ve Saykal, onun mirasını Kırgız halkının kalıcı kutsal kültürel geleneği içinde yaşatır.

Şer'in Kızı Aruuke Aruuke, efsanevi Kırgız savaşçısı Şer ile Gülkayır'ın soylu kızıdır. Ata yasaları, onur anlayışı ve “Üç Söz” geleneği içinde büyütülmüş, saflığı, disiplini ve kültürel sürekliliği temsil eden bir figürdür. Zamanla, evlilik yoluyla güçlü Baş-Tegin soyuna bağlanarak Şer'in kahraman soyunu yönetici elit ile birleştirir. Saykal Ene'nin ordosunda, akıllı ve ağırbaşlı bir genç kadın olarak saygı görür ve boy değerlerini yaşatır. Aruuke, Şer'in savaşçı dünyasının barışçı mirasını temsil eder; fetih ve mücadeleyi birlik, aile bağı ve Kırgız kültürel kimliğinin korunmasına dönüştürür.

Kırk Kadın Okçu Kırk kadın okçu ile kırk genç erkek okçu, ustalıklarını kanıtlamak için yarışır. Önce kurtları, ardından kuşuları avlayarak nişancılık becerilerini sergilerler. Her iki yarışmada da kadınlar erkeklerden daha başarılı olur ve büyük bir ün kazanırlar. Yenilgiden utanan genç erkekler Yeşil Göl kıyısında kalır. Ancak kısa süre sonra, Kırgızları zayıflatmak isteyen bir Pers hükümdarı tarafından esir alınırlar. Bu haber yurtlarına ulaştığında, kadın okçular erkeklerin başına gelenlerden kendilerini sorumlu hissederler. Seyirci kalmayı reddeden kadınlar, savaşçı kılığına girer, sadakat yemini eder ve esir düşen gençleri kurtarmak ve halklarını korumak için tehlikeli bir yolculuğa çıkarlar.

Talmız'ın Rüyası ve Kırk Yiğidin Esareti Uzun yolculuklardan sonra Talmız ve kadın savaşçılar büyüleyici bir vadiye ulaşırlar. Dinlenirken Talmız rüyasında atalarından birinin ruhunu gördü. Ruh ona bu yerden hemen ayrılımları gerektiğini, aksi halde amaçlarına ulaşamayacaklarını söyledi. Talmız uyanır uyanmaz arkadaşlarını topladı ve vadiden ayrıldı. Bu sırada Pers hükümdarı tarafından esir alınan kırk

Kırgız yiğidi derin zindanlarda tutuluyordu. Yiğitler özgür bozkır yaşamını özleyiyor, esaretin acısını yaşıyorlardı. Pers hükümdarı onların tutsaklığıyla Kırgız halkını boyun eğdirmeyi amaçlarken, halk ise özgürlüğünü ve onurunu korumakta kararlıydı. Bu olay yaklaşan büyük mücadelenin başlangıcını oluşturdu.

Talmız'ın Şaha Meydan Okuyuşu Talmız, halkının hapsedilen avcılarını için adalet talep ederek Şah'ın karşısına cesurca çıktı. Korku göstermeyi ve boyun eğmeyi reddederek imparatorluğun otoritesine meydan okudu ve halkına yapılan haksızlığı ortaya koydu. Cesareti, zekâsı ve dikkatli planlaması sayesinde kendisi ve arkadaşları, prens ile soyluları kan dökmekten esir almayı başarmıştı. Kraliyet sarayında dimdik durarak halkının fetih değil özgürlük istediğini söyledi ve tutsakların serbest bırakılmasını talep etti. Onun korkusuz sözleri Şah'ı ve danışmanlarını şaşkına çevirdi; böylece kararlılık ve onurun askerî güçten daha etkili olabileceğini gösterdi.

Talmız'ın Cesareti ve Tutsakların Kurtarılması Talmız, halkı adına adalet istemek ve hapsedilen Kırgız avcılarının serbest bırakılmasını sağlamak için Şah'ın sarayına cesurca girdi. Korkuyla eğilmeyi reddederek hükümdarın karşısına çıktı ve onun oğlu olan prens ile bazı soyluların kendi taraflarınca esir alındığını kanıtlarıyla gösterdi. Talmız adil bir teklif sundu: Her iki taraftaki tutsaklar zarar görmeden serbest bırakılacaktı. Onun zekâsı, kararlılığı ve halkına olan bağlılığı Şah'ı bu şartları kabul etmeye zorladı. Sonuç olarak, hapsedilen avcılar sağ salim yurtlarına döndü. Halk, onların dönüşünü büyük bir şölenle kutladı ve Talmız ile kadın savaşçıları cesaretleri, fedakârlıkları ve liderlikleri nedeniyle onurlandırdı.

Edil Aco'nun Aşı ve Adıltay'ın Tahta Çıkışı Edil Aco'nun ölümünden sonra, onun soyundan gelen Adıltay geleneklere uygun şekilde beyaz keçe üzerinde kaldırılarak yeni ajo (hükümdar) ilan edildi. Halk onu coşkuyla desteklerken bazı boy beyleri yeni yönetime karşı planlar yapıyordu. Aco için düzenlenen büyük yas şöleni aylar süren hazırlıklarla gerçekleştirildi. Binlerce çadır kuruldu, uzak diyarlardan konuklar davet edildi ve güçlü savaşçılar düzenin korunmasından sorumlu tutuldu. Şölen tüm boy liderleri ve müttefik halkların temsilcileri yemin ederek birliğe bağlılıklarını bildirdiler. Böylece Edil Aco'nun hatırası onurlandırılırken, Adıltay'ın meşru yönetimi de bütün halkın önünde resmen kabul edilmiş oldu.

Saikal: Eşsiz Kadın Okçu ve Adı Dilden Dile Yayılan Kahraman Aş şöleninin dördüncü gününde düzenlenen geleneksel hedef vurma yarışmasında genç Saikal bütün dikkatleri üzerine çekti. Çocukluğundan beri savaşçı olarak yetiştirilen Saikal, erkeklerle birlikte ata binmiş, nöbet tutmuş ve okçulukta ustalaşmıştı. Yarışmada siyah yürük atı üzerinde olağanüstü bir ustalık göstererek hedefi başarıyla vurdu ve halkın büyük hayranlığını kazandı. Onun cesareti, güzelliği ve yeteneği dilden dile yayıldı. Saikal, yalnızca bir okçu değil, aynı zamanda kadınların da kahramanlıkta erkeklerden geri kalmadığını kanıtlayan bir simge haline geldi. Onu izleyenler arasında bulunan Aco (Ajo) Adıltay da Saikal'a hayran kaldı; ancak dönemin gelenekleri ve kendi konumu nedeniyle bu hayranlığını içinde yaşamak zorunda kaldı.

Edil Aco'nun Aşındaki Büyük Güreş Yarışması Büyük aş şölenindeki önemli yarışmalar devam ederken, güreş en çok ilgi gören etkinliklerden biri oldu. Binlerce seyirci, düzenin korunması için doğal bir meydanın etrafında sessizce oturdu. Pehlivanlar eski geleneklere uygun şekilde meydana çıkıyor, rakipleriyle karşılaşmadan önce yere ve güneşe saygılarını sunuyorlardı. Güreş yalnızca güç gösterisi değil, aynı zamanda beceri, sabır ve strateji sınavıydı. Usta güreşçiler rakiplerinin hareketlerini dikkatle izliyor, uygun anı bekleyerek onları ustaca yere seriyorlardı. Bir pehlivanın zaferi taraftarlarına büyük sevinç yaşatırken, yenilgisi destekçilerini üzüntü ve mahcubiyet içinde bırakıyordu. Bu müsabakalar, Kırgız toplumunun onur, disiplin ve yiğitlik anlayışını yansıtan, aşın en etkileyici gösterilerinden biri olarak hafızalarda yer ediyordu.

Akboz'un Büyük At Yarışındaki Zaferi Üç yüz seksen güçlü at büyük yarışa katıldı ve ilk otuz dereceye girenler için ödülleri hazırlandı. Yarışta atlara arkadan sürme yoktu; her at kendi gücü ve dayanıklılığıyla kaderini belirliyordu. Uzun mesafeli bu yarış, hem atların hem de onları yetiştirenlerin gücünü sınamıştı. Kalabalık heyecanla beklerken, usta atçılar hangi atların daha hazır olduğunu tahmin etmeye çalışıyordu. Akşamüstü ufukta yarışçılar görüldü ve toz bulutları yükseldi. Heyecanlı bir finişle

Adıltay Ajo'nun ünlü atı Akboz birinci geldi ve sahibine büyük bir gurur yaşattı. Adıltay bu zaferi kişisel bir başarı olarak değil, halkının onuru ve gücü olarak gördü ve duygulandı. Yarışta bazı atlar yorgunluktan ölere geride kaldı; bu da yarışların ne kadar zorlu olduğunu ve yetiştiricilerin sorumluluğunu bir kez daha gösterdi.

Saykal'ın Önderliğinde Tölös Halkının Direnişi Aco Ata'nın ölümünden sonra komşu boylar arasında çatışmalar başladı. Kıpçak Hanı Sazan ile Eştekin Hanı Camgırçı, yas tutmakta olan Tölös halkına saldırarak büyük zarar verdiler; hayvanları yağmalandı, gençler esir alındı. Tölös Hanı Karaçur bu ihanete derin bir öfke duydu ve halkını yeniden toparlamaya çalıştı. Bu zor dönemde kızı Saykal ortaya çıktı. Savaşçı kıyafetlerini giyerek kadınlardan oluşan bir birlik kurmayı ve esirleri kurtarmak için sefere çıkmayı teklif etti. Cesareti ve kararlılığıyla halkın umut kaynağı oldu. Böylece Saykal, Tölös direnişinin sembolü ve halkını savunan bir lider haline geldi.

Adıltay Aco'nun Kurultayı ve Tölöslere Desteği Tölös halkının uğradığı saldırının ardından Karachur'un kızı Saykal'ın savaşçıları toplayarak halkını savunmaya hazırlandığı haberi tüm bozkıra yayıldı. Bu haber Adıltay Aco'ya ulaştığında, o da beylerini, komutanlarını ve bahadırlarını kurultaya çağırdı. Toplantıda, yöneticilerin halkı koruma ve adaleti sağlama sorumluluğunu hatırlattı. Adıltay, Tölöslerin yaşadığı felaket karşısında sessiz kalınamayacağını vurguladı. Kurultay üyeleri de bu görüşü destekleyerek Karachur'a yardım edilmesi gerektiğine karar verdiler. Bunun üzerine Adıltay, Çogultur komutasında bir birlik gönderdi. Bu karar, onun adaletli yönetimini, akraba topluluklara bağlılığını ve Türk boyları arasındaki birliği koruma isteğini göstermektedir.

Adıltay Aco'nun Yardım Ordusu ve Külçur'un Umudu Karachur, uzaktan yaklaşan düzenli ve disiplinli ordunun Adıltay Aco tarafından gönderildiğini anlayanca büyük sevinç duydu. Yardım kuvvetlerine Çogultur ile Aco'nun oğlu Külçur komuta ediyordu. İki taraf dostça karşılaşarak birlik ve dayanışmalarını gösterdi. Karachur, düşmanlarına karşı harekete geçmeden önce savaş geleneğine uygun davranarak cevap beklediğini açıkladı. Bu sırada genç Külçur'un düşünceleri Saykal üzerinde yoğunlaşmıştı. Onun cesaretine ve savaşçı ruhuna hayranlık duyuyordu. Adıltay da oğlunun Saykal ile kendi çabasıyla tanışıp yakınlaşmasını istiyor, zorla bir evlilik yerine karşılıklı saygı ve özgür iradeye dayanan bir bağ kurulmasını arzuluyordu.

Çogultur'un Rehberliği ve Külçur'un Olgunlaşması Savaşa hazırlanan savaşçılar arasında Çogultur, genç Külçur'u dikkatle gözlemleyerek onun hem cesaretini hem de deneyimsizliğini fark eder. Ona göre gerçek bir bahadır, zorluklarla sınanarak yetişir; nasıl ki genç bir fidan eğilip güçlenirse, savaşçı da sıkıntılarla olgunlaşır. Gece konaklamasında Külçur, dayanıklılığını artırmak için çıplak taş üzerinde uyur. Bu sırada düşünceleri, hayranlık duyduğu cesur savaşçı kız Saykal'a yönelir ve ona layık olduğunu kanıtlamayı hayal eder. Çogultur, Külçur'un duygularını sezerek insanların çoğu zaman yıldızlarının peşinden savaşa çıktıklarını söyler. Çogultur'un bilgeliği, disiplini ve rehberliği sayesinde Külçur, halkını koruyacak gerçek bir bahadır olma yolunda önemli bir adım atar.

Saykal'ın Cesareti ve Orok'un Pişmanlığı Keşif görevi sırasında Saykal ve beraberindeki savaşçılar, Camgırçı Han'ın yurduna ulaşırlar. Saykal, düşmanla karşılaşmaya hazır ve halkının onurunu korumakta kararlıydı. Ancak karşılarına çıkan insanlar savaşmak yerine barış içinde yaklaştılar. Topluluğun başındaki Orok Batır, geçmişte işlediği hataları kabul ederek Camgırçı Han'ın zulmünü fark ettiğini anlattı. Vicdanının sesini dinleyen Orok, hanı öldürdüğünü ve yaptıklarının hesabını vermek için Karachur Batır'ın huzuruna geldiğini söyledi. Affedilmeyi değil, adil bir yargı beklediğini belirtti. Karachur Batır ise Orok'un dürüstlüğünü ve cesaretini takdir ederek onun durumunun adaletle değerlendirilmesi gerektiğini ifade etti.

Saykal Ana ve Halkın Gücü Saykal Ana derin düşünceler içinde ordugâha girdi ve halkına yaklaşan tehlikeyi hissediyordu. Saraydaki kadınlar onu saygıyla karşıladı ve geçmişteki kahramanlık hikâyelerini anlattılar. Talmız-Kız gibi cesur kadınların destansı mücadelelerinden söz ettiler. Saykal onları dikkatle dinledi, ancak bunların sadece masal değil, gelecek nesillere yol gösteren gerçek olaylar olduğunu vurguladı. Her genç savaşçının yakında büyük bir savaşa çıkacağını ve buna hazırlıklı olmaları gerektiğini söyledi. Onun sözleriyle ordugâh sessizliğe büründü. Herkes, barışın da savaşın da kaderle geldiğini derinden hissetti.

Demircinin Ocağı ve Birlik Ruhu Kış mevsiminde bir köyde yaşlı bir demirci, sanki ellerine müzik yön veriyormuş gibi mırıldanarak çeliği kılıçlara dönüştürmek için durmaksızın çalışıyordu. Onun ocağı, demirin sınılandığı, soğutulduğu ve yeniden şekillendirildiği bir güç ve birlik sembolü hâline gelmişti. Köylüler, disiplinin, dayanışmanın ve içsel gücün kendilerini tehlikelerden koruyacağına inanarak yaklaşan büyük mücadeleye sessizce hazırlanıyordu. Savaşçılar, yalnızca fiziksel gücün yeterli olmadığını; bilgelik ve stratejinin de en az güç kadar önemli olduğunu öğreniyordu. Zorluklar ve hazırlıklar sayesinde topluluk daha da güçlenmiş, ortak bir amaç etrafında birleşmiş ve hayatta kalmanın birlik, beceri ve cesarete bağlı olduğuna inanmıştı.

Savaşçıların Vedası ve Savaşa Yürüyüş Savaş zamanı geldiğinde, savaşçılar evlerinden ve ailelerinden ayrılmak için hazırlandılar. Ebeveynler oğullarını cesur, onurlu ve halklarına bağlı olmaları için kutsadılar. Anneler koruma için dua etti, babalar kılıç ve bilgelik sundu, eşler ise sağ salım dönmelerini diledi. Giden bir savaşçı için ağlamak uğursuzluk sayıldığı için gözyaşı dökülmedi. Ordu disiplinli saflar hâlinde toplandı, bayraklar ve eski gelenekler taşındı. Görev, cesaret ve vatani koruma isteğiyle birleşen binlerce savaşçı birlikte ileri doğru at sürdü; düşmanlarını yenmeye ve onurlarını geri kazanmaya kararlıydılar.

Üçüncü Bölüm

Elteres'in Yükselişi ve Savaşa Yürüyüş

Elteres ve Üç-Suu Elteres, Üç-Suu boylarını tek ve güçlü bir halk hâline getiren liderdi. Ondan önce boylar parçalanmış durumdaydı ve düşmanlara karşı zayıftılar. Elteres onları tek bir sancak altında topladı ve savaşçılar arasında disiplin, cesaret ve birlik ruhu oluşturdu. Onun liderliği altında Üç-Suu güçlü bir yapıya kavuştu ve savaşa hazır hâle geldi. Elteres, halkı korumanın tek yolunun birlik olduğunu düşünüyordu. Bu düşünceyle orduyu güçlendirdi ve düşmanlarına karşı yönetti. Onun yönetimi, birçok boyun tek bir millet hâline geldiği dönemi başlattı.

Elteres'e Elçi Gönderilmesi Bağır, Üç-Suu bölgesindeki kabileler arasında gerilimin arttığı bir dönemde Kırgız halkından yedi elçiyi Elteres'e gönderdi. Kergen'in ihanetiyle bozulan birlik, halklar arasında güvensizliğe ve kan dökülmesine yol açtı. Elteres, elçileri sert bir şekilde karşıladı ve niyetlerini sorguladı; Bağır ise düşmanca ortama rağmen elçilik görevini sürdürmekte ısrar etti. Elçiler, liderlerinin mesajını savaş tehlikesi altında iletiler. Elteres, dış güçleri tanımadığını söyledi ve kendi otoritesini vurguladı. Görüşme, iki taraf arasında politik gerilim ve güç mücadelesiyle dolu kritik bir karşılaşmaya dönüştü.

Elteres'in Kararı Bağır, Elteres'in çadırına doğru yürüdü ve yanındakiler onu takip etti. Kara sakallı onbaşı yolunu keserek durmasını emretti. Elteres, çadırın önünde sakın fakat dikkatli bir şekilde oturuyordu. Bağır yaklaşıp diz çöktü ve Kırgız kanından bir elçinin geldiğini bildirdi. Elteres, alaycı ve sert bir tavırla elçiyi küçümsedi. Bağır, yedi kişilik bir elçilik heyeti olarak adalet arayışıyla geldiklerini söyledi. Bunun üzerine Elteres öfkeyle onların idam edilmesini emretti. Bağır, elçi öldürmenin töreye aykırı olduğunu hatırlattı. Ancak Elteres, düşmanlık ve gururla karardan vazgeçmedi. Sonunda elçilerin öldürülmesini ve savaş hazırlıklarının başlatılmasını emretti.

Böken Ovası'nda Şafak Böken Ovası'nın üzerine ağır bir sessizlik çöktü ve iki ordu karşı karşıya durdu. Rüzgârda titreyen sancaklar yaralı kuşlar gibi savruldu. Toprak, yaklaşan kaderin ağırlığıyla inliyormuş gibi görünüyordu. Uzak bir sırtın üzerinde bulunan Wei Hu, Koön'ün süvarilerinin karanlık bir sel gibi ovaya yayılışını izledi. Hiçbir ses duyulmadı; yalnızca atların homurtuları işitildi. Ardından ilk hücum başladı ve ova savaşın gürültüsünü yuttu. Oklar gökyüzünü yanan iplikler gibi deldi, çelik parıltıları ise şafak ışığında kırıldı. Toprak, insan iradelerinin çarpışmasıyla sarsıldı; her şey yaklaşan yıkımın gölgesinde hızla değişti.

Çatışma Öncesi Sessizlik Kuş batıya eğildiğinde geniş bozkır sessizliğe gömüldü. Karşılıklı duran iki ordu, taş kesilmiş atların üzerinde hareketsizce bekledi. Rüzgâr otları okşadı, ancak toz bile yükselmedi. Sanki zaman durmuştu. Savaşçıların gözlerinde öfke ve inanç iç içe geçti. Her biri karşısındakini yalnızca bir düşman olarak değil, kaderin bir sınavı olarak gördü. Uzaktan gelen davul sesi, havayı

titreten tek işaret oldu. Komutanların bakışları keskinleşti; sözler ise az ve ağırdı. Her an patlayabilecek bir fırtına gibi gerilim giderek büyüdü. Sessizlik, kılıçlardan daha keskin bir hâl aldı. Tek bir emirle dünyanın değişeceği hissedildi. Atların burunlarından çıkan buhar bile havada asılı kaldı; iki taraf nefesini tutarak ilk hamlenin kaderi belirlemesini bekledi.

Cesaret ve Zafer Savaş meydanında Elteres'in ünlü savaşçılarından Kara Sorun, korku salan bir alp olarak ortaya çıktı. Kara zırhı ve gücüyle düşmanlarını ürküttü. Büyük meydan savaşından önce Kırgız ordusu tekli dövüş yapılmasına karar verdi ve Döö-Ake ile genç Yolbors gibi yiğitleri öne çıkardı. Beklenmedik bir şekilde Yolbors, korkularına rağmen ortaya çıktı. Dövüş, kılıç ve balta darbeleriyle, atların çarpışmasıyla başladı. Kara Sorun başlangıçta üstün görünse de Yolbors gözyaşları, cesareti ve azmiyle mücadele etti. Zamanla güç kazandı ve Kara Sorun'un başına güçlü bir darbe indirdi. Bu beklenmedik zafer, savaşın dengesini değiştirdi ve olaya tanıklık eden herkesi şaşkına çevirdi.

Elteres ve Ak Dalgası Savaşı Elteres'in kuvvetleri ile karşı tarafın ordusu arasındaki savaş giderek daha vahşi ve kaotik bir hâl aldı. Art arda gelen saldırı dalgalarına dayalı askerî stratejisine güvenen Elteres, hızlı bir zafer bekledi. Ancak direniş, tahmin edilenden çok daha güçlü çıktı. Seçkin savaşçılar tekrar tekrar savaşa gönderildi, fakat savaş alanı yorgunluk, yaralılar ve ölümlerle doldu. Çatışma uzadıkça Elteres'in kesinliği yerini öfke ve hayal kırıklığına bıraktı. Sayısal üstünlüğün tek başına başarı getirmediğini fark etti. Karşı taraf direnmeye devam etti ve savaşın dengesi öngörülemeyen biçimde değişerek Elteres'in ilk stratejisinin sınırlarını ortaya koydu.

Gizli Kuvvetler ve Ak Dalgası'nın Hilekâr Savaşçısı Elteres, gizlenmiş tümönlerin varlığını sorguladı; Salim ise tepelerin arkasında dinlenen ve savaşa katılmayı bekleyen üç ek kuvvet bulunduğunu ısrarla söyledi. Elteres onları göremese de sayıca üstün olunabileceği ihtimali onu endişelendirdi. Bu sırada savaş alanı sürekli değişti. Ak Dalgası savaşçıları bazen ilerledi, bazen de yoğun baskı altında geri çekildi. Gizemli Şap adlı bir atlı ortaya çıktı ve uyguladığı hilelerle düşman askerlerini şaşırtarak onları ana savaştan uzaklaştırdı. Onun öngörülemez hareketleri iki tarafı da huzursuz etti. Akşam yaklaşırken yorgunluk arttı ve şiddetli çatışmalar giderek zayıflayarak yavaşladı.

Gizli Pusu ve Ak Dalgası'nın Yükselişi Ak Dalgası ordusu güçlü bir saldırı başlatarak Kırgız kuvvetlerini mavi bayrağa doğru geri püskürttü. Direnmelerine rağmen El Kişi'nin birlikleri zorlandı ve geri çekilmeye başladı. Buna karşılık Er-Kişi soğukkanlılığını korudu. Planladığı karşı saldırı için işaret vermeyi bekledi ve Boköndü Vadisi'nin sağladığı avantajlara güvendi. Baş-Tegin, Bars ve Buylash tarafından yönetilen üç gizli tümön, davul işaretini bekleyerek hazır durumda bekledi. İşaret verildiğinde hepsi birlikte saldırıya geçti. Elteres zafer kazandığını düşündüğü anda, hiç beklenmeyen gizli bir ordu yer altından çıkmışçasına ortaya çıktı ve savaşın gidişatını bir kez daha dramatik biçimde değiştirdi.

Elteres ile Döö-Ake'nin Düellosu Elteres, Ak Dalgası ordusunun savaş alanını yararak kendi kuvvetlerini geri püskürtmesi üzerine öfkeye kapıldı. Ordusu geri çekilse de tüm Kırgız topraklarını ve daha fazlasını fethedeceğine olan inancını korudu ve şiddetli bir karşı saldırı emri verdi. Savaş alanı kaosa sürüklendi; gizli birlikler ortaya çıktı ve güç dengesi sürekli değişti. Elteres yenilgiyi kabul etmeyerek Er-Kişi'yi teke tek savaşa çağırdı. Danışmanları onu uyarmasına rağmen gururu ağır bastı. Çatışma sırasında Döö-Ake adlı büyük savaşçıyla karşı karşıya geldi ve onunla dramatik bir mücadeleye girişti. Bu an, gücü, gururu ve kaderi simgeleyen büyük bir çatışmaya dönüştü.

Elteres'in Savaşı ve Bozgunun Ardından Elteres, savaş alanında gücünün azaldığını fark ettiğinde artık çok geçti. Dev gibi Döö-Ake ile karşı karşıya geldi ve onun beklenmedik direnci Elteres'i zor durumda bıraktı. Savaş giderek şiddetlendi; kılıçlar kırıldı, atlar yıprandı ve iki taraf da ağır kayıplar verdi. Elteres ilk kez yenilgi hissine kapıldı, ancak geri çekilmeyi kabul etmedi. Gökyüzü karardı ve savaş alanı cesetlerle doldu. Doğa bile bu yıkımdan etkilenmiş gibi sessizliğe büründü. Kuşlar leşlerin üzerine kondu ve toprak kana bulandı. Günler sonra savaş alanı tamamen harap bir hâle geldi. Bu büyük çatışma, Elteres'in ordusu için ağır bir ders oldu ve geri dönüşü zor bir kırılma noktasına dönüştü.

Savaştan Sonra Defin İnsan Oğlu, savaşın yaşandığı alanı ertesi gün ölümlerden temizlemeye başladı. Cesetleri gömmek son derece zor, yorucu ve duygusal açıdan ağır bir iş oldu; savaşçılar kendi yoldaşlarının bedenlerini aradı. Sayısız mezar kazıldı; taşlar ve toprakla uğraşılırken büyük kayıpların

ağırlığı hissedildi. Ölenler saygıyla anıldı ve her asker dualarla toprağa verildi. Hayatta kalanlar sessizce çalışırken yaşamı, ölümü ve savaşın acımasızlığını düşündü. Savaş, geride derin bir keder bıraktı ve her kaybedilen canın hatırlanması gerektiğini gösterdi. Çalışmalar sessizce sürdü; toprak ölülerini bağrına basarken insanlar yaslarını içlerinde taşımaya devam etti.

Savaş Sonrası Mezar Kazımı Gece boyunca çalışan işçiler dinlenmeyi unuttu. Keski taşlara vurdukça kıvılcımlar çıkıyor, toprak sürekli kayıyordu. Mezar kazmak bitmeyen ve çok ağır bir işti. Güneşin kavurduğu bu düzlüğün altında sadece toprak değil, yüzyıllardır gömülü sayısız taş vardı. Bu taşlar eski savaşlarda ölen savaşçıların işaretleri olarak bırakılmış, zamanla kırmızı, beyaz ve mavi taşlardan oluşan büyük yığınlara dönüşmüştü.

Yaşlı bir asker ile genç bir asker konuşarak kazmaya devam etti. Yaşlı olan, savaşın her zaman büyük kayıplar getirdiğini ve herkesin kendi kaderini taşıdığını söyledi. Genç asker bu kadar ölümün sorumluluğunu kim taşıyor diye sordu. Yaşlı asker, savaşta her canın kendi yükünü taşıdığını belirtti. Yağmur başlasa da çalışmayı sürdürdüler.

Tarpan Kahramanın Defni Tarpan'ın bedeni, savaştan önce hazırladığı gibi hâlâ siyah bir devenin üzerinde, bağlı halde bulundu. Bir savaşçının asla yere düşüp hareketsiz kalmaması gerektiğine inanıyordu; ona göre ölümden bile savaşın içinde "yolculuk" devam etmeliydi. Askerler, onun bedeninin bu kutsal şekilde geri getirilişini görünce derinden etkilendiler.

Onu silahları, zırhı ve yayıyla birlikte gömdüler. Savaşta en yakın dostu olan sadık devesi ise yüksek sesle ağladı ve yanından ayrılmak istemedi. Yaşlı asker sonunda onu öldürmek zorunda kaldı ve deve de onun yanına gömüldü. Mezarın üzerine bir taş yerleştirildi; Tarpan'ın fedakârlığı, cesareti ve savaşta çıktığı son yolculuk böylece anıldı.

Bitmeyen Savaş Alanı Savaş durmadan sürüyordu, yer sonsuz nal sesleri ve çığlıklarla titriyordu. Elteres, askerlerinin şafaktan geceye kadar çarpışmasını izliyor, hiçbir tarafın üstünlük kazanmadığını görüyordu. Duman köyleri örtmüş, sessizlik yalnızca yıkılmış topraklarda kalmıştı. Komutanlar bağırarak emir veriyor, fakat gurur ve öfke savaşı uzatıyordu. Tam o sırada Şap'ın tuhaf hilesi ortaya çıktı; askerler gölgeleri düşman sanıp korku içinde birbirine saldırdı. Atlar şahlandı, oklar uçtu, kaos yeniden yayıldı. Elteres pes etmeyerek dizginleri sıkı tuttu, bu kederli topraklarda savaşın kolay bitmeyeceğini biliyordu.

Keçe Askerlerin Savaşı Elteres'in ordusu, vadide saklanan okçularıyla düşmanı izlerken Şap adlı kurnaz bir liderin hazırladığı keçe askerler ileri sürüldü. Uzakta gerçek gibi görünen bu keçe süvariler, bozkırda toz kaldırarak saldırıya geçti. Düşman, onların insan mı yoksa hayvan mı olduğunu anlayamadı ve korkuya kapıldı. Okçular şaşkınlık içinde geri çekildi. Elteres ve baş komutanları, bu düzeni kullanarak düşmanı dar geçitte kıştırdı. Gerçek atlılar, keçe kılığındaki sahte ordu sayesinde görünmez oldu. Savaş kısa sürede kaosa dönüştü ve düşman geri çekilmek zorunda kaldı. Bozkırda rüzgar yükselirken zafer Elteres'e geçti. Şap'ın taktiği savaş tarihine geçti ve düşman tamamen dağıldı. Ordu sevinçle geri döndü. Bozkırda büyük bir kutlama

Kukla Savaşçıların İllüzyonu Er-Kişi, düşman saflarını korkutmak için kukla askerler kullanarak kurnaz bir saldırı düzenledi. Ok yağmurlarına rağmen bu tuhaf birlikler yenilmez görünür ve okçular ile süvariler arasında panik yaratır. Şap adlı gizemli komutan, ruhlar ve hayvan totemleri üzerinden illüzyonlar yayarak düşmanın doğaüstü güçlerle savaştığını inandırır. Esenlay ve ordusu bu psikolojik savaş karşısında şaşkına döner ve direniş gücünü kaybeder. Daha sonra Adıltay Ajo, birlik üzerine düşünerek kabilelerin iç bölünmesinin onları zayıflattığını söyler. Elteres'in önderliğinde birleşmenin önemini vurgular ve ancak tek bir bütün olmuş halkın güçlü düşmanlara karşı dayanabileceğini ifade eder.

Yaralı Kahraman ve Şifacının Bilgeliği Er-Kişi, efsanevi bir savaşçı olarak savaşta gizemli bir okla ağır şekilde yaralanır. Şiddetli acıya ve zayıflığa rağmen, kaderine, onuruna ve görevine olan inancıyla pes etmez. Yoldaşları onu, nesiller boyunca aktarılan kadim bitkisel ve ruhsal şifa bilgisine sahip usta bir şifacıya götürür. Şifacı yarayı dikkatle inceler, temizler ve şişliği ile enfeksiyonu azaltmak için şifalı bitkiler uygular. Zamanla Er-Kişi yavaş yavaş iyileşir, ancak tamamen eski gücüne kavuşamaz. Bu deneyim ona en güçlü kahramanların bile iyileşmeye, sabra ve bilgeliğe ihtiyaç duyduğunu öğretir.

Er-Kişi Savaştan Sonra

Er-Kişi'nin İç Hesabı Er-Kişi, hayatı boyunca kar ve buz gibi sert savaşların içinde yaşamış, sayısız çatışmaya katılmış bir savaşçıdır. Bir zamanlar yüzlerce askerle binlerce düşmana karşı savaşmış, hem zaferler hem de büyük kayıplar görmüştür. Güçlü, acımasız ve korkusuz olarak anılmıştır. Ancak yaşlandıkça geçmişini sorgulamaya başlar. Kazandığı zaferlerin gerçekten doğru olup olmadığını, masumların acı çekip çekmediğini düşünür. Savaşların ardında yıkım, gözyaşı ve yetim kalan insanlar olduğunu hatırlar. Kendini sorgularken, yaptıklarının kader mi yoksa hata mı olduğunu anlamaya çalışır. Sonunda Tanrı'ya yönelir ve hayatı boyunca yaptığı işlerin doğru olup olmadığını içten içe tartar.

Er-Kişi'nin Vicdanı ve Küçük Yavru Er-Kişi, geçmişteki savaşlarını hatırlarken yaptığı yıkımları ve acıları sorgular. Bir köydeki sessiz yıkımın ardından canlı kalmayan hiçbir varlığı düşünürken derin bir pişmanlık hisseder. O anlarda sadece bir köpek yavrusunun hayatta kaldığını görür. Aç, korkmuş ve yalnız olan bu yavru, insanların acımasızlığının sembolü olur. Er-Kişi yavruyu çağırır, ona yiyecek verir ve onun çaresizliğini fark eder. Kendi gücünün aslında ne kadar yıkıcı olduğunu anlar. Yavrunun masumluluğu karşısında içi sızlar ve insanlığın doğaya verdiği zararı düşünür. Sonunda, gücün değil merhametin gerçek değer olduğunu kavrar ve hayatını yeniden sorgular.

Er-Kişi'nin Savaş ve Merhamet Üzerine Düşünceleri Er-Kişi, büyük bir savaşçı lider olarak yıkıcı bir seferden sonra savaşın ve fetihlerin bedelini düşünür. Katliam sırasında gördüğü çaresiz bir köpek yavrusu, yıkımın ortasındaki masumiyeti simgeler ve onda derin bir pişmanlık ve merhamet duygusu uyandırır. Umay ve Saykal gibi bilge figürleri hatırlayarak onların şefkat ve devamlılığı temsil ettiğini fark eder. Liderlerin cenaze törenleri, görev ve mirasın önemini vurgular. Savaşta açgözlülüğü reddeder ve ölçülülüğü savunur. Anlatı, liderlik, çatışma döngüsü ve gelecek nesillerin daha bilinçli olması üzerine düşüncelerle kapanır. Gerçek gücün merhamet ve denge olduğunu anlar.

Liderliğin ve Kaderin Ağırlığı O şöyle dedi: "Vahşi olanların dağılmasına izin verme, ey lider. Biz burada olduğumuz sürece boylar birlik içinde kalır; aptallar birbirinden kopmaz. Gençliklerinde bizi takip ettiler ve yanımızda kaldılar. Fakat keskin bir bıçak gibi dönen dünyada insanlar asla aynı kalmaz; değişir ve dönüşürler. En güçlü kahramanlar bile kutsal sınırı aşmaz. Ben bu gerçeğe inanırım."

Er-Kişi, devenin gözlerindeki kederi yansıtarak onun götürülmesini emretti. Savaşları, ittifakları ve ölümü düşündü; kaderin değiştirilemeyeceğini kabul etti. Kahramanlığı övdü, ölenleri andı ve halkına birlik içinde kalmalarını öğütledi; belirsiz savaşa doğru sükûnet ve kararlılıkla ilerlediler.

Zamanların Savaşı ve Yorgun Savaşçılar Aylar yılların dizginini çekti, yıllar asırların dizginini çekti. Asırlar kendi yolunda, yolculuğunda akıp geçti. Savaşlar, çarpışmalar, kanlı meydanlar, can yakan mücadeleler bitmek bilmedi. İnsan oğlu bu sonsuz savaşlarda kendini parçalar gibi hisseder. "Bu koşu gerçek olsa iyi, nesil bir yer kazanır" derler. Köylerde sesler yükseldi: düşman geliyor, ata binin, silah alın, savaş çanları çaldı. Halk öfkeyle ayağa kalktı, yorgun ama dirençli savaşçılar yola çıktı. Açlık, yoksulluk, kayıplar içlerinde büyüdü. Köyler boşaldı, sürüler azaldı, yollar uzadı, mezarlar ardında kaldı. Kahramanlar atalarının yanından geçerken saygıyla eğildi, güç buldu, yol devam etti. Yorgun askerler zorlukla ilerledi, umut tükenmedi tamamen kaybolmadı. Ruhlar direnç gösterdi

Taş Mezarlardan Yükselen Sesler Yorgun askerler, yüksek kırmızı taşlara kazınmış eski yazıları okuyarak sessizce ağladı. Bu taşlar geçmiş hayatları ve kahramanları anlatıyordu. Bir yazı Edil'in oğlu Adil'dan söz ediyordu; halkına adil davranan bir yönetici olduğunu, Tabgaç ipeğine ve tatlı sözlerle aldanılmaması gerektiğini öğütüyordu. Askerler aç, bitkin halde mezar taşlarının önünde diz çöktü, geçmiş savaşların yankısını hissetti. Er Kişi ve kurnaz Şap gibi kahramanların taş mezarları sanki canlıydı; yazılarından gülüşler yükseliyor, kırılmış savaşçılara güç veriyordu. Yorgun birlikler, bu hatıralarla yeniden umut bulup yollarına devam etti, geçmişin sesi onlara rehber oldu.

KARAKTER ANALİZİ

Er-Kişi

Er-Kişi, deneyimli bir savaşçı, gezgin bir bilge ve romanın genç kahramanı Caş-Tegin'in başlıca akıl hocasıdır. Bir demircinin oğlu olarak dünyaya gelen Er-Kişi, hem demirin gücünü hem de deneyimin bilgeliğini taşır. Roman boyunca, tüm karakterler arasında en derin psikolojik dönüşümü yaşayan kişidir. Hayatı kılıçla şekillenmiş, sert ve efsanevi bir savaşçı olarak başlar. Ancak yaşlandıkça ve bozkırları dolaştıkça bir filozofa dönüşür. Karakterindeki en belirleyici an, yıkılmış bir köyün harabeleri arasında aç, kimsesiz bir yavru köpek bulduğunda yaşanır. Bu olay, içinde derin bir suçluluk ve merhamet duygusu uyandırır.

Bilge Er-Kişi, gerçek gücün silahlarda değil sözlerde yattığını sürekli olarak gösterir. Zorlu bir savaşçı olmasına rağmen, mümkün olan her durumda şiddet yerine diplomasiyi ve ritüeli tercih eder. Teke gibi acımasız düşmanları, kan dökmek yerine ortak sofraya ve kutsal yeminler aracılığıyla barıştırır. Genç savaşçılara, bir liderin vurmadan önce düşünmesi gerektiğini öğretir. Bars ataları hakkında gururla övündüğünde, Er-Kişi ona gerçek gücün soydan değil, kişisel eylemlerden geldiğini hatırlatır. Demircilik üzerine verdiği dersler bu inancı pekiştirir — tıpkı demirin sabırla ısıtılması, dövülmesi ve şekillendirilmesi gerektiği gibi, bir savaşçı da yalnızca kaba kuvvetle değil, disiplin, emek ve bilgiyle yoğrulmalıdır.

Merhametli Er-Kişi'nin en derin dönüşümü merhamet aracılığıyla gerçekleşir. Bir ömür boyu süren fetih ve yıkımın ardından, harap olmuş bir köyde çaresiz bir yavru köpekle karşılaşır — aç, korkmuş ve yapayalnız. Bu küçük yaratık, kendisinin sebep olduğu zulmü yansıtan bir ayna haline gelir. Er-Kişi ilk kez savaşı bir galip olarak değil, masum bir canlının gözünden görür. Yavru köpeği besler ve bu basit eylemle tüm dünya görüşü değişir. Zaferlerinin gerçekten haklı olup olmadığını ve sayısız hayatın boşu boşuna yok edilip edilmediğini sorgulamaya başlar. Bu uyanış, onu ünlü bir savaşçıdan, savaşın ötesinde anlam arayan, derinden düşünceli ve pişmanlık duyan bir insana dönüştürür.

Fedakâr Er-Kişi'nin en büyük katkısı savaş meydanındaki zaferleri değil, yetiştirdiği savaşçılar ve liderlerdir. Babasının mezarından alınan kutsal toprağı küçük Caş Tegin'in ağzına koyduğu andan itibaren, manevi bir baba rolünü üstlenir. Gece süvarilikleri, ormanda çalışma, açlık ve sessizlik gibi her sınavı, beceriden çok karakteri sınamak için tasarlar. Yalnızca asker yetiştirmek; onurlu insanlar inşa eder. Öğretim yöntemi, fiziksel zorluğu ahlaki derslerle birleştirerek gelecek nesillerin yalnızca kılıç değil, aynı zamanda vicdan taşımasını sağlar. Caş Tegin, Colbors, Bars ve diğerleri aracılığıyla Er-Kişi'nin bilgeliği onu aşar ve Kırgız değerlerinin yaşayan mirası haline gelir.

Stratejik Er-Kişi barışı benimsemiş olsa da, eşsiz bir taktiksel zekâya sahip, son derece stratejik bir karakter olmaya devam eder. Ancak artık zekâsını gereksiz kan dökülmesini önlemek için kullanmaktadır. Çatışmaları diplomasi ve ortak ata onuru yoluyla çözmek için rakip boyların arasına cesurca girerek barış elçisi rolünü üstlenir. Savaş kesinlikle kaçınılmaz hale geldiğinde ise kaba kuvvete ve asker sayısına değil, psikolojik savaşa güvenir. Düşmanın aklını karıştırmak için korkutucu cansız kukla/keçe askerler sahaya sürmek gibi kurnazca aldatmacalar kullanarak, Elteres gibi kibirli düşmanları alt eder. Sahip olduğu bu stratejik deha, bir savaşı önlemenin bir savaşı başlatmaktan çok daha fazla zekâ ve cesaret gerektirdiğini kanıtlar.

Caş Tegin / Baş Tegin

Gök Sancak (Kök Asaba) romanında Caş Tegin, Yenisey Kırgızlarının sarsılmaz ruhunu ve geleceğini temsil eder. Kahraman babası Er Kulçur'un mezarı başında duran sessiz, kederli bir çocuk olarak tanıtılan Caş Tegin, babasının mirasını içselleştirmek için o kutsal toprağı yutar. Akıl hocası Er-Kişi'nin bilge rehberliğinde, derin bir büyüme ve olgunlaşma yolculuğuna çıkar. Savunmasız bir çocuktan, binlerce askere liderlik edebilen başkomutan Baş Tegin'e dönüşür. Onun karakter gelişimi bir ulusun hayatta kalmasını simgeler ve atalara dair trajedilerin, acımasız bir tarihsel dönemde nasıl güce, disipline ve vizyoner bir liderliğe dönüştürülebileceğini gösterir.

Dirençli Caş Tegin, acımasız fiziksel ve zihinsel zorluklar karşısında gücünü kanıtlayan, son derece dirençli bir karakterdir. Erken çocukluk döneminden itibaren Er-Kişi'nin gözetimindeki eğitimi son derece zorludur. Karanlık ve ürkütücü ormanlarda eğitilmemiş atlara binmek, dondurucu kış seferlerine dayanmak ve kömürden demir silahlar dövmek gibi yorucu fiziksel işler yapmak zorunda kalır. Başlangıçta korku ve tecrübesizlikle mücadele etse de asla pes etmez. Şikayet etmek yerine yorgunluğunu gizler ve içsel şüphelerini yenmeyi öğrenir. Bu olağanüstü direnç, onun acımasız bozkır şartlarına uyum sağlamasına olanak tanır ve her başarısızlığı ile zorluğu, nihai ustalığa giden yolda bir basamağa dönüştürür.

Cesur Büyüyüp olgunlaştıkça Caş Tegin, korkutucu tehditlerle hiç tereddüt etmeden yüzleşen, son derece cesur birine dönüşür. Onun cesareti kibirden değil, halkını korumaya olan derin bağlılığından doğar. Bu korkusuzluğu, acımasız bir kış seferi sırasında vahşi bir kaplanla karşılaşp onu tek başına öldürdüğünde en açık şekilde görülür; bu eylem ona Baş Tegin (Başkomutan) gibi yüce bir unvan kazandırır. Savaş meydanında örnek bir liderlik sergiler ve zorlu düşman komutanı Colbors ile şiddetli, göğüs göğüse bir düelloya girmekten çekinmez. Caş Tegin kendini sürekli olarak tehlikenin en önüne atarak, gerçek cesaretin hem fiziksel kahramanlık hem de taktiksel soğukkanlılık gerektirdiğini kanıtlar.

Görev Bilincine Sahip Caş Tegin, atalarına ve milletine karşı taşıdığı kutsal sorumluluk duygusuyla hareket eden, görev bilinci son derece yüksek biridir. Babasının mezarındaki toprağı tattığı andan itibaren hayatı artık sadece kendisine değil, Kırgız halkına aittir. Geleneksel yasalara ve Adıltay Ajo ile Er-Kişi gibi bilgelerin hikmetine derin bir saygı duyar. Kendi şöreti veya zenginliği için savaştan hırslı, bencil generallerin aksine, Caş Tegin yalnızca boylarının birliğini ve özgürlüğünü korumak için savaşır. Sarsılmaz sadakati ve görev bilinci, sahip olduğu muazzam askeri gücü asla kötüye kullanmamasını sağlayarak onu ideal ve onurlu bir lider yapar.

Adıltay Aco

Adıltay Aco, Kırgız boylarının en üst hükümdarıdır. Yenisey Kırgızları, liderlerine diğer Türk halklarının kullandığı "kağan" veya "han" yerine "Aco" unvanını vermişlerdir. Çin kaynaklarında bu unvan 阿熱 (Ārè) olarak kaydedilmiştir. Adıltay, bu kutsal makamın taşıyıcısı olarak kırk Kırgız boyunu bir arada tutmaya çalışan yaşlı ve bilge bir hükümdardır. Onun liderliği fiziksel güce değil, siyasi öngörüye, ahlaki otoriteye ve atalardan miras kalan kutsal geleneklere dayanır. Son vasiyetinde birlik, cesaret ve adalet ilkelerini gelecek nesillere emanet ederek halkının yolunu aydınlatır.

Bilge Adıltay Aco'nun en belirgin özelliği derin bilgeliğidir. Güçlü bir ordunun tek başına yeterli olmadığını, halkın ancak akıl ve feraset ile ayakta kalabileceğini bilir. Komutanlar Erdene ve Urdana kendi soydaşlarına saldırmak boy yasasını çiğnediklerinde, Adıltay onları tereddütsüz cezalandırır. Bu kararıyla, statü ne olursa olsun adaletin herkese eşit uygulanması gerektiğini gösterir. Genç Caş Tegin savaşın kahramanlığını yücelttiğinde, Adıltay onu uyarır: kontrolsüz cesaret düzensizliğe ve çöküşe yol açar. Ünlü sözü — "Tokluğunda açlığı, açlığında tokluğu unutma" — onun denge ve uyanıklık felsefesini özetler. Adıltay, kılıçtan önce aklın geldiğine inanan bir liderdir.

Adaletli Adıltay Aco, adaletin devletin temeli olduğuna yürekten inanır. Gücün kötüye kullanılmasına asla göz yummaz. Erdene ve Urdana'nın yargılanması bu ilkenin en çarpıcı örneğidir. İki komutan, askeri zorunluluk bahanesiyle kendi akrabalarına saldırmış ve kutsal birliği parçalamıştır. Adıltay, savunmalarını reddederek onları silahlarından ve "kahraman" unvanlarından arındırır. Bu ceza yalnızca iki kişiye yönelik değil, tüm halka bir mesajdır: hiç kimse yasanın üstünde değildir. Adıltay'ın adaleti, toplumun ahlaki düzenini yeniden tesis eder. Hesap verebilirlik olmadan güçlü toplumların bile kaosa sürüklenebileceğini gösterir. Onun adaleti, korku değil güven üzerine kurulu bir yönetim anlayışının ifadesidir.

Birleştirici Adıltay Aco'nun en büyük mirası, kırk Kırgız boyunu tek bir çatı altında bir arada tutma mücadelesidir. İç çekişmelerin dış düşmanlardan daha tehlikeli olduğunu derinden kavramıştır. Tabgaçların ve Elteres'in tehditleri karşısında boyların birliğinin kutsal ve dokunulmaz olduğunu vurgular. Kutsal kılıç yemini töreninde, tüm boy liderleri Gök, Yer ve Ateş'i şahit tutarak bağlılık andı içerler — bu an Adıltay'ın birleştirici gücünün doruk noktasıdır. Tölös halkı saldırıya uğradığında, Adıltay tereddüt etmeden yardım kuvveti gönderir ve müttefiklere sadakatin boş bir söz olmadığını kanıtlar. Ölüm döşğinde

bile son sözleri birlik çağrısıdır. Adıltay, halkının ruhunu — yasayı, geleneği ve ortak belleği — koruyan en büyük kalkan olmuştur.

TEMALAR

Tarih:

Kağanlığın Gölgesinde

Gök Sancak (Kök Asaba) romanı, okuru 6. ve 8. yüzyıllar arasında Yenisey Nehri'nin engebeli ve rüzgârların dövdüğü havzasına götürür. Bu dönem, devasa göçebe imparatorlukların Avrasya bozkırlarına hükmettiği Göktürk Kağanlığı çağıydı. Ancak bu sert ve acımasız coğrafyanın bağrında, kimliğine sıkı sıkıya tutunmaya kararlı, gururlu bir medeniyet olan Yenisey Kırgızları yaşıyordu. Köklerini tarihî gerçeklerden alan bu anlatı; zamanın yıprattığı Orhun-Yenisey taş yazıtlarından, Çin yıllıklarından ve nesilden nesile aktarılan sözlü efsanelerden beslenerek antik çağın yankılarına can verir. Roman, daha büyük güçler tarafından tarih sahnesinden silinmeyi reddeden bir halkı adeta yeniden diriltir.

Kudretli Göktürk İmparatorluğu'nun jeopolitik gölgesinde yaşamalarına rağmen Kırgızlar; egemenliklerini, yönetim yapılarını ve kültürel özerkliklerini korumak için dişe diş bir mücadele vermişlerdir. Romanın kalbi de işte bu varoluşsal mücadeleyle atmaktadır. Eserdeki temel çatışma; Kırgızların bağımsızlıkçı ruhu ile, bozkırdaki tüm boyları tek bir sancak altında toplamayı kendi kaderi olarak gören Doğu Göktürk hükümdarı Elteres Kağan'ın acımasız ve yayılmacı politikalarını karşı karşıya getirir.

Örnek Sahne: Dizginlenemeyen hırsı ve kibrinin esiri olan Elteres Kağan; sırf asker sayısının çokluğuna ve imparatorluk gücüne güvenerek, Kırgız direnişini ezip geçeceğine dair sarsılmaz bir inançla devasa ordusunu kışın dondurucu soğukunda, ölümcül bir dağ geçidine sürer. Ancak Kırgızlar, onun karşısına yalnızca kaba kuvvetle çıkmaz. Bilge liderleri Adıltay Aco ve dâhi bir taktisyen olan Er-Kişi'nin rehberliğindeki Kırgızlar, bu acımasız coğrafyaya dair derin bilgilerini kendi lehlerine kullanırlar. Er-Kişi, göğüs göğüse bir çarpışma yerine psikolojik bir savaş yürütür: Göktürk süvarilerinin aklını karıştırmak ve onları paniğe sürüklemek için, dondurucu tipinin içinden bir anda beliren korkutucu "keçe (kukla) askerler" sahaya sürer.

Din:

Tengri İnancı ve Manevi Dünya: Bozkırın Kozmolojisi

Romanda, Yenisey Kırgızlarının hayatta kalması yalnızca demirlerinin keskinliğiyle belirlenmez; bu durum aynı zamanda onların derin kozmolojik inançlarına sıkı sıkıya bağlıdır. Kırgızların manevi dünyası, evrenin görünmez güçlerine mutlak bir saygı duyarak yaşayan bir halkın portresini çizerek romanın en zengin katmanlarından birini oluşturur. Bu kozmolojinin merkezinde, Gök Tengri ve kutsal Yer-Su ruhlarının yaşamın hassas dengesini yönettiği bir inanç sistemi olan Tengri inancı yer alır.

Bu derin maneviyat, hem onların günlük yaşamlarına hem de devlet idarelerine nüfuz eder. Roman, yanan ardıcın hoş kokulu dumanının insanları talihsizliklerden ve kötü enerjilerden arındırdığı "Alas" törenlerini canlı bir şekilde tasvir eder. Gürül gürül yanan kutsal ateşlerin etrafında, kartal ve tilki postlarına bürünmüş şamanlar trans halinde dönerek, ölümlü dünya ile atalar arasında mistik bir köprü görevi görürler. Bu manevi pusulanın temel direği ise, Tengri'nin bereketinin ve korumasının boyların üzerinde olmasını sağlayan, saygıdeğer bilge ana ve rehber Umay Ene'dir.

Dahası, Kırgızlar doğayı sömürülecek bir kaynak olarak değil, saygı duyulması gereken canlı bir varlık olarak görürler. Deneyimli savaşçı Er-Kişi, genç öğrencilerine her ormanın, nehrin ve hayvanın koruyucu ruhlar tarafından gözetildiğini; doğadan ihtiyaçtan fazlasını almanın ilahi bir cezayı davet edeceğini öğretir. Siyasi birlik bile kozmos aracılığıyla mühürlenir: Liderler sadakat yemini ederken kutsal ata yadigarı bir kılıç üzerine ant içer ve Gök, Yer ve Ateş'i ebedi şahitler olarak yardıma çağırırlar. Nihayetinde bu karmaşık inanç sistemi, Yenisey Kırgızlarının yalnızca savaş beyleri olmadığını; varlıkları evrenin uyumuna bağlı olan, derin bir maneviyata sahip bir medeniyet olduklarını gözler önüne serer.

Örnek Sahne: İlahi alem ile ölümlü dünya arasındaki bu derin bağ, boy büyükleri genç Caş Tegin'in geleceğini belirlemek için toplandıklarında muazzam bir şekilde resmedilir. Gök Tengri'den bir

işaret dileyen bir boy lideri, kutsal bir doğan kuşunu gökyüzüne salar. Kalabalık, bu görkemli kuşun beyaz otağların üzerinde süzülüşünü nefesini tutarak, derin bir sessizlik içinde izler. Birdenbire, görünmez manevi bir gücün rehberliğindeki doğan süzülerek aşağı iner ve nazikçe genç çocuğun koluna konar. Kırgızlar için bu sıradan bir tesadüf değildir; bu, Tengri'den gelen inkar edilemez ilahi bir işarettir ve Caş Tegin'in halkının seçilmiş lideri olacağı kaderini mühürler.

Ekonomi:

Demircilik, Üretim ve Kendine Yetebilme: Kırgızların Demir Kimliği

Tarihsel olarak Yenisey Kırgızları, Avrasya bozkırlarında usta demirciler olarak ün salmıştı ve bu belirleyici özellik Kok Asaba romanının dokusuna derinlemesine işlenmiştir. Romanda demir, silah yapmak için kullanılan basit bir malzemeden çok daha fazlasıdır. O, bağımsızlığın, gücün ve Kırgızların hayatta kalmak için hiç kimseye muhtaç olmama iradesinin güçlü bir simgesidir. Kendi kılıcını dövebilmek, kendi toprağını savunabilmek demektir ve üretim ile egemenlik arasındaki bu bağ, anlatının kalbinde yer alır.

Kendisi de bir demirci oğlu olan Er-Kişi, bu felsefeyi bütünüyle temsil eder. Genç Caş Tegin'e sadece nasıl dövüleceğini öğretmez; onu ormanın derinliklerine götürür, birlikte ağaç keser, kömür yakar ve ham toprağı kor hâlindeki metale dönüştürmenin kadim sanatını öğretir. Er-Kişi, eski savaşçıların silahlarını kendi elleriyle dövdüğünü, gerçek gücün miras kalan şandan değil, emekten, ustalıktan ve kendine yetmekten doğduğunu anlatır. Öğretisinin özü şudur: üretmeyen savaşçı, ancak yarım bir savaşçıdır.

Bu tema, aynı zamanda keskin bir siyasi eleştiriye dönüşür. Roman boyunca Tabgaç Çinlileri, Kırgızları ipek, gümüş ve cilalı sözlerle baştan çıkarmaya çalışır. Adıltay Aco ise halkını uyarır: bu tür armağanları kabul etmek tehlikeli bir bağımlılık yaratır. "Bunlar, keskin demiri gizleyen tatlı sözlerdir," diye ikaz eder. Yabancı bir güce ekonomik olarak yaslanmanın, bir başka fetih biçimi olduğunu bilir. Kırgızların bu tehdide yanıtı bellidir: kendi ocakları. Kendi demirlerini üretmek, kendi aletlerini biçimlendirmek ve hiçbir imparatorluğa boyun eğmeden kendi savaşçılarını silahlandırmak.

Sonuçta roman'da demircilik, ulusal karakterin kendisi için bir metafora dönüşür. Tıpkı ham demirin sağlam bir bıçağa dönüşmeden önce defalarca ısıtılması, dövülmesi ve soğutulması gerektiği gibi, Kırgız halkı da dirençli bir millet olabilmek için zorluğa, disipline ve fedakârlığa katlanmak zorundadır. Demirci ocağı basit bir atölye değildir; o, Kırgız kimliğinin doğduğu yerdir.

Örnek Sahne:Ormanın derinliklerinde Er-Kişi, genç Caş Tegin'e ağır bir balta uzatır ve kömür ateşi için odun kesmesini söyler. Çocuk zorlanır; kolları ağırlığın altında titrer, yumuşak avuçlarında su toplamış kabarcıklar oluşur. Er-Kişi ise yaşına rağmen elleri dinç ve kararlı bir şekilde, yardım etmeden sadece izler. Saatler geçer. Çocuk tükenir ama Er-Kişi durmaz. Caş Tegin en sonunda kızgın közlerin yanına yığılıp kaldığında, Er-Kişi sessizce konuşur: "Kömür demiri ısıtır. Demir güçlenir. Ama onu yalnızca emek veren el şekillendirir." O an çocuk, gücün bir armağan olmadığını, terle ve inatla kazanılan bir şey olduğunu anlar.

Kültür:

Kültürel Hafıza ve Ataların Mirası

Romanda kültürel hafıza, Yenisey Kırgızlarının varlığını sürdürebilmesinin temel dayanaklarından biri olarak sunulur. Eser boyunca tekrar tekrar vurgulanan düşünce şudur: Bir halk, yalnızca askerî güçle ve topraklarını savunarak ayakta kalamaz; atalarından kalan bilgeliği, yasaları ve manevi değerleri de korumak zorundadır. Bu yüzden Orhun-Yenisey yazıtları, balballar (mezar taşları), bitikler ve sözlü gelenek, anlatının merkezinde önemli bir yer tutar.

Kırgızlar için tarih, geçmişte kalmış olayların kuru bir kaydı değildir; yaşayan bir güçtür. Ataların ruhlarının, Tengri'nin iradesiyle yaşayanlara yol göstermeye devam ettiğine inanılır. Bu nedenle geçmiş unutmak, kuşakları birbirine bağlayan kutsal zinciri koparmak anlamına gelir. İşte bu yüzden kültürel hafızayı korumak, hem manevi bir görev hem de hayatta kalmanın bir şartı olarak görülür.

Taş yazıtlar ve balballar, ölümlerin kalıcı sesi gibidir. Kahramanların yaptıkları işler ve son vasiyetleri taşta kazınır; böylece bedenleri toprağa karışsa da sözleri yaşamaya devam eder. Aynı derecede önemli olan bir başka unsur da bitiklerdir. Bunlar, çoğu zaman ipek ya da özel malzemeler üzerine yazılan kutsal kayıtlardır. Umay Ana, sözlü geleneğin büyük değer taşıdığını kabul eder; ancak bazı bilgilerin yüzyıllar boyunca bozulmadan kalabilmesi için mutlaka bitiklere geçirilmesi gerektiğini vurgular. Bu yazılı metinler, milletin kalıcı hafızası işlevini görür.

“Uluu Söz” yani “Büyük Söz” olarak bilinen sözlü gelenek de aynı saygıyla karşılanır. Adıltay Aco konuştuğunda, onun sözleri yasa ağırlığı taşır ve bütün topluluk mutlak bir sessizlik içinde onu dinler.

Sonuç olarak roman, kültürel hafızayı edilgin bir geçmiş özlemi olarak değil, kutsal ve canlı bir sorumluluk olarak sunar; yani milletin ruhunu zaman içinde yaşatma görevi olarak görür.

Örnek Sahne: Romanın en güçlü ve simgesel sahnelerinden biri, şehit kahraman Er Kulçur’un mezarı başında geçer. Eski töreye uygun olarak Er-Kişi, mezardan bir avuç kutsal toprak alır ve bunu küçük Caş Tegin’in ağzına koyar. Çocuk tek damla gözyaşı dökmeden o toprağı yutar. Bu ritüel son derece anlamlıdır: Caş Tegin, babasının yattığı toprağı içine alarak sembolik biçimde onun ruhunu, cesaretini ve halkının ortak hafızasını da içine almış olur. Ardından Er-Kişi, kalan toprağı küçük bir deri keseye koyup çocuğun boynuna asar. O günden sonra Caş Tegin, nereye giderse gitsin hem babasının mirasını hem de halkının kültürel hafızasını üzerinde taşır.

Toplumsal Cinsiyet:

Kadının Toplumdaki Güçlü Yeri:

Eserde Yenisey Kırgız toplumu, kadını yalnızca aile içinde tanımlayan dar bir yapıya sahip değildir. Aksine roman, kadınların hem toplumsal hayatın hem de siyasal ve askerî düzenin vazgeçilmez unsurları olduğunu açıkça gösterir. Bu dünyada kadın, sadece korunan değil; koruyan, yön veren, üreten ve gerektiğinde savaş meydanına çıkan bir özne olarak karşımıza çıkar. Böylece eser, Kırgız toplumunda vatan savunmasının ve devlet düzeninin cinsiyete değil, yeteneğe, cesarete ve liyakate dayandığını ortaya koyar.

Bu temanın en güçlü temsilcilerinden biri Saykal Ana’dır. O, yalnızca bilge bir ana figürü değil, aynı zamanda büyük bir teşkilatçı ve yöneticidir. Savaş öncesinde ordu için zırh, giysi ve erzak hazırlıklarını düzenler; kadınları üretimin merkezine yerleştirir. Onun önderliğinde ordo, sadece bir yaşam alanı değil, savaş hazırlığının kalbi hâline gelir. Bu durum, kadın emeğinin devletin ayakta kalmasındaki belirleyici rolünü gösterir.

Talmız ise kadın cesaretinin ve zekâsının simgesidir. Esir düşen Kırgız savaşçılarını kurtarmak için yalnızca güç değil, akıl ve strateji kullanır. Şahın huzuruna korkusuzca çıkması, adalet talep etmesi ve karşı tarafı zekâsıyla köşeye sıkıştırması, onun siyasi ve askerî olgunluğunu gösterir. Talmız’ın mücadelesi, kadınların yalnızca savaşın mağduru değil, savaşın gidişatını değiştiren aktörleri olduğunu kanıtlar.

Romandaki kırk okçu kız motifi de son derece anlamlıdır. Bu genç kadınlar, okçulukta erkekleri geride bırakır; böylece kahramanlık ve savaş becerisinin erkeklere özgü olmadığını kanıtlarlar. Onların varlığı, toplumun yeteneği cinsiyetin önüne koyduğunu gösterir.

Sonuç olarak *Kok Asaba*, kadını geri planda bırakan bir toplumsal düzen değil; kadın ve erkeğin omuz omuza, ortak sorumlulukla ayakta tuttuğu bir Kırgız dünyası çizer. Kadın burada hem hayatın taşıyıcısı hem de milletin direncinin kurucu gücüdür.

Örnek Sahne: Romanın en etkileyici sahnelerinden biri, Saykal Ana’nın ordunun hazırlıklarıyla bizzat ilgilendiği anlardır. Ordo’nun içinde kadınlar gece gündüz durmadan çalışır; kimi zırh diker, kimi giysi hazırlar, kimi yiyecek stoklar. Herkes düzen içinde hareket eder, çünkü yaklaşan savaş yalnızca erkeklerin değil, bütün halkın meselesidir. Saykal Ana, bir kadının endişeyle sorduğu zırhın ağırlığına sakin ama bilgili bir şekilde cevap verir; hangi katmanın koruyucu, hangi malzemenin dayanıklı olduğunu açıklar. Bu sahne, onun yalnızca anaç bir figür değil, bilgi sahibi, otoriter ve güven veren bir lider olduğunu açıkça ortaya koyar.

Ethics:

Kahramanlık

Romanda eski Kırgız kahramanları uzak efsaneler aracılığıyla değil, yaşayan örnekler üzerinden temsil edilir: Caş Tegin'in babası Er-Külçur ve onun hocası Er-Kişi. Bu iki figür aracılığıyla yazar, kahramanlığı mümkün kılan nitelikleri ve aynı zamanda kahramanın düşüş ihtimalini de görünür kılar.

Er-Külçur, henüz on dört yaşında savaşa atılan bir yiğit olarak betimlenir. Konfor ya da güven aramaz; tehlike belirdiğinde tereddüt etmeden atına atlar. Bu kuşaktan gelen savaşçılar çocukluktan itibaren at ve yayla yetişir; cesaretleri ani bir coşkunluk değil, eğitim ve dayanıklılığın ürünüdür. Avcılık, zorlu kış yolculukları ve az uykuya dayanma, bu karakterin parçasıdır. Er-Külçur savaşta sözle değil eylemle var olur; yaralansa dahi geri çekilmez. Düşecekse bile yüzü düşmana dönük şekilde düşer. Ölüm, zayıflık değil görevini tamamlamanın bir biçimi olarak sunulur: kahraman ölür ama boyun eğmez.

Er-Kişi ise hayatta kalmış, deneyim ve hafızayı taşıyan kahramanı temsil eder. Savaş görmüş, kayıplar yaşamış ve artık gençler gibi gözü kara değildir. Caş Tegin'i çeşitli sınamalardan geçirir: gece yürüyüşleri, av denemeleri ve sessiz gözlemlerle. Tegin'in başarısızlığı karşısında sert bir tepki vermez; asıl meselenin güç değil, bilinç ve dikkat olduğunu öğretir. Böylece kahramanlığın yalnızca fiziksel beceri değil, zihinsel olgunluk da gerektirdiği vurgulanır.

Bu iki figür üzerinden kahramanlık, kuşaklar arası bir süreklilik olarak kurgulanır: biri savaşır, diğeri öğretir. Kahramanlık ölmez; yeni kuşaklarda yeniden üretilir. Asıl güç, savaş alanının ötesinde, halka, toprağa ve onura bağlılıkta ortaya çıkar.

Örnek Sahne: Kahramanlık temasını en güçlü biçimde ifade eden sahnelerden biri, Er-Külçur'un genç Caş Tegin'i ilk gerçek av ve iz sürme deneyimine götürdüğü andır. Bu bölümde Er-Külçur, yalnızca bir hedefe nasıl ulaşılacağını değil, aynı zamanda o hedefe ulaşmanın bedelini de öğretir.

Şafak vakti sis henüz dağılmamışken ormana girerler. Caş Tegin heyecanlıdır; gözleri huzursuz, dikkati dağınıktır. Er-Külçur ise sessizdir. Uzun açıklamalar yapmaz, gereksiz söz söylemez. Sadece işaret eder ve ilerler.

Bir an, takip ettikleri hayvan ortaya çıkar. Caş Tegin aceleyle yayını kaldırır, ancak attığı ok hedefi bulmaz. Hayvan kaçır. Sessizlik derinleşir. Caş Tegin hatasını açıklamaya çalışırken Er-Külçur onu durdurur. Ona sözle değil, sessizlikle ve bakışla öğretir.

Vatanseverlik

Romanda vatanseverlik sözle değil, davranışla gösterilir. Vatan, Kırgızların eski yurdu olan Yenisey havzasıdır. Bu adın kendisi bile derin bir anlam taşır. "Yenisey" adı, Kırgızcadaki "Ene-Say" ifadesiyle ilişkilendirilir: "ene" anne, "say" ise ırmak demektir. Böylece vatan, hayat veren ve koruyan bir "Ana Irmak" olarak düşünülür. Bu dilsel bağ, insanla toprak arasındaki duygusal ve manevi bağı güçlendirir.

Er-Kişi'nin öğütleriyle vatan sevgisi bir sorumluluk olarak gösterilir. Önderlik, tehlikenin başladığı yerde durmayı gerektirir. Koruma, şan peşinde koşmak değil; ailelerin, sürülerin ve geleneğin güvenliğini sağlamaktır. Halkın huzuru uyanıklığa bağlıdır.

Er-Külçur'un hatırası bu düşünceyi derinleştirir. Genç yaşta savaşa katılır; ün kazanmak için değil, istilaya karşı durmak için. Cesareti görev bilinciyle iç içedir. Savaşta düşmek bile başkalarını koruduğu sürece anlam kazanır. Böylece fedakârlık, milletin sürekliliğinin bir parçası olur.

Adıltay ise vatanseverliği adalet ve dürüstlük üzerinden temsil eder. Bir halkın yalnız silahla değil, birlik ve ahlaki sağlamlıkla ayakta kalacağını bilir. Halkı bölmek ya da ataların değerlerini çiğnemek, dış düşmandan farksız bir yıkımdır.

Kuşaktan kuşağa aktarılan bu bağlılık sayesinde kimlik korunur. Deneyim, hafıza ve eğitim sürekliliği sağlar. Romanda vatanseverlik; toprağa, topluma ve mirasa gösterilen disiplinli bir özen olarak ortaya çıkar. Sessiz ama kalıcı bir güçtür.

Örnek Sahne: Er-Kişi, Caş Tegin'i nehir kıyısında gece nöbetine yalnız bırakır.

Gece derindir ve rüzgâr Yenisey kıyısındaki otları hafifçe hareket ettirmektedir. Uzakta kamp ateşi sönmek üzeredir. Er-Kişi sessizce Caş Tegin'e işaret eder ve onu suyun kenarına yerleştirir. Onun görevi basittir: dinlemek ve beklemek.

Başta Caş Tegin bunun sıradan bir nöbet görevi olduğunu düşünür. Ancak zaman geçtikçe nehrin sesi, ormanın hareketi ve uzaktan gelen belirsiz sesler farklı bir anlam kazanmaya başlar. Er-Kişi geri döndüğünde yalnızca bir soru sorar: “Bu suyu duydun mu?”

Bu soru yalnızca bir dikkat testi değildir. Nehir, sürekliliği, yaşam veren özünü temsil eder: Yeni-sey (Ene-Say, Ana Irmak). Burada Er-Kişi, vatani korumanın yalnızca düşmana karşı savunma yapmak olmadığını; aynı zamanda onu hissetmek, duymak ve ona karşı sürekli bir ahlaki ve duygusal bağ sürdürmek olduğunu öğretir.